

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
“КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ”

Факультет гуманітарних наук
Кафедра української мови

Наталя Кобченко

Методичні рекомендації
до вивчення курсу
“МОРФОЛОГІЙНІ КАТЕГОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ”
магістерська програма –
“Теорія, історія української мови та компаративістика”

КИЇВ 2016

УДК 811.161.2'366(07)

ББК 74.268.1Укр

Навчально-методичне видання

Кобченко Наталя.

Морфологійні категорії української мови : [метод. рекомендації до вивч. курсу; освітній рівень – магістр]. – К. : НаУКМА. – 47 с.

У посібнику викладено програму та структуру курсу, подано детальні плани семінарських занять, теми рефератів, вимоги до написання й оформлення цих рефератів, а також рецензій на них, запитання до іспиту, запропоновано літературу для підготовки до аудиторних занять та самостійної роботи, визначено систему та критерії оцінювання. Додатки містять схему та зразок аналізу морфологічної категорії, приклад рецензії на реферат та зразок презентації граматики. Адресовано слухачам магістерських програм напряму “Філологія”.

Рецензенти:

Зоя Валюх, доктор філологічних наук, професор

(Київський національний лінгвістичний університет);

Ірина Арібжанова, кандидат філологічних наук, доцент

(Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

Рекомендувала до друку Вчена рада НаУКМА
(Протокол № 8 від 16.06.2016)

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	3
ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ	4
СТРУКТУРА КУРСУ	6
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	8
Семінарське заняття № 1	
Грамати́ка як наука. Історія становлення й розвитку грамати́чної думки в Україні.....	8
Семінарське заняття № 2	
Традиційний і новітні підходи до вивчення грамати́чної системи мови. Грамати́чна природа класів слів дискусійного лінгвістичного статусу. Транспозиційні процеси в системі частин мови	10
Семінарське заняття № 3	
Грамати́чні категорії іменника. Семантико-морфолого-синтаксична категорія відмінка. Функції відмінків	12
Семінарське заняття № 4	
Грамати́чні категорії іменника. Класифікаційна категорія роду. Словозмінні й класифікаційні елементи в категорії числа. Категорія особи. Проблема виокремлення категорії істот/ неістот	14
Семінарське заняття № 5	
Власне-дієслівні грамати́чні категорії. Дискусійні питання в потрактуванні категорій способу, виду й часу	16
Семінарське заняття № 6	
Міжривневі дієслівні категорії. Статус категорії стану дієслова в грамати́чному ладі української мови. Категорія перехідності/ неперехідності. <i>Контрольна робота</i>	18
Семінарське заняття № 7	
Взаємодія грамати́чних категорій	20
ТЕМИ РЕФЕРАТИВ	22
ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ Й ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТУ	24
ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ РЕЦЕНЗІЇ.....	25
ЗАПИТАННЯ ДО ІСПИТУ	26
ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ	28
СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ.....	38
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	39
ДОДАТОК 1 СХЕМА ХАРАКТЕРИСТИКИ МОРФОЛОГІЙНОЇ КАТЕГОРІЇ	41
ДОДАТОК 2 ЗРАЗОК ХАРАКТЕРИСТИКИ МОРФОЛОГІЙНОЇ КАТЕГОРІЇ (КАТЕГОРІЯ ОСОБИ)	42
ДОДАТОК 3 ЗРАЗОК РЕЦЕНЗІЇ НА РЕФЕРАТ	43
ДОДАТОК 4 ЗРАЗОК ПРЕЗЕНТАЦІЇ ГРАМАТИКИ	44

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс “Морфологічні категорії української мови” є нормативною дисципліною навчального плану за напрямом підготовки 8.02030307 «Філологія» магістерської програми «Теорія, історія української мови та компаративістика».

Метою вивчення цієї дисципліни є ґрунтовне ознайомлення зі специфікою й структурою морфологічних категорій української мови, усвідомлення їхньої ролі на синтаксичному рівні мовної системи; поглиблений розгляд проблемних теоретичних питань граматики з урахуванням традиційних і новітніх принципів вивчення мовних явищ, а також практичне оволодіння навичками творчого підходу до аналізу морфологічних категорій сучасної української літературної мови.

Опанування курсу передбачає такі **форми організації навчального процесу**: проведення лекційних, семінарських занять та консультацій, виконання самостійної роботи. **Проміжний контроль** відбувається на семінарських заняттях під час аналізу наукових праць, дискусій щодо різних сучасних підходів до розв’язання актуальних проблем категорійної граматики, захисту рефератів та їхнього обговорення, а також написання контрольної роботи. Формою **підсумкового контролю** є іспит.

Після опанування цієї дисципліни магістрант **повинен**:

знати:

- ✓ основні положення теоретичної морфології, засадничі принципи функційно-категорійної граматики, її завдання та методи дослідження, а також її роль в системі різних аспектів вивчення української мови;
- ✓ особливості організації граматичної системи сучасної української мови, сутність морфологічних одиниць і типів морфологічних категорій з позицій функційно-категорійної граматики, основні функції морфологічних одиниць і категорій;
- ✓ корелятивні відношення між морфологічними категоріями української мови, а також специфіку взаємодії морфологічного мовного рівня з іншими, зокрема із синтаксичним, словотвірним та лексичним;
- ✓ зміст сучасних навчальних посібників з функційної граматики, проблематику найважливіших наукових праць у галузі функційно-категорійної граматики;

уміти:

- ✓ виявляти зв’язок категорійної граматики загалом і категорійної морфології зокрема з логікою, філософією та психологією, а в лінгвістичній сфері – з іншими сучасними напрямками дослідження мовної системи;
- ✓ добре орієнтуватися в науковій й науково-методичній літературі з проблеми становлення морфології як науки та основних її понять – морфологічних класів слів і властивих їм морфологічних категорій;
- ✓ аналізувати розбіжності в поглядах учених минулого та сучасних дослідників на характер і взаємодію морфологічних категорій у частиномовній системі української мови та на визначення категорійного статусу морфологічних одиниць;
- ✓ критично оцінювати можливості застосування теоретичних моделей, випрацюваних на іншомовному матеріалі, для опису граматичного ладу української мови.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Граматики як лінгвістична наука. Центральні поняття граматики. Граматична категорія і граматичне значення. Взаємозв'язок морфології, синтаксису і словотвору у структурі української літературної мови. Суспільна значущість граматики. Історія становлення й розвитку граматичної думки в Україні. Граматики української мови як джерело вивчення граматичного ладу мови й основних його понять та одиниць. Традиційний і новітні підходи до вивчення граматичної системи мови. Принципи класифікації частин мови. Найвідоміші гомогенні (Шарля Баллі, Ореста Суника, Іллі Кучеренка та ін.) та гетерогенні класифікації (Віктора Виноградова, Єжи Куриловича, Мирослава Комарека та ін.) частин мови. Засади функційно-категорійної граматики.

Категорійні класи граматичної системи мови. Класифікація частин мови Івана Вихованця. Іменник та дієслово як центральні частини мови. Первинні й вторинні іменники. Питання про аналітичні дієслова. Підходи до кваліфікації інфінітива. Периферія у системі частин мови: прикметник, числівник, прислівник. Історія формування числівника як частини мови. Різні погляди на потрактування граматичного статусу числівника. Граматична природа класів слів дискусійного лінгвістичного статусу: проблема займенникових слів, статус дієприкметника та дієприслівника, слів категорії стану й модальних слів у частиномовній системі української мови. Службові слова-морфеми. Транспозиційні процеси в системі частин мови. Ступені взаємопереходу частин мови. Субстантивація, вербалізація, ад'єктивація, адвербіалізація, прономіналізація, препозитивація, кон'юнктивація, партикуляція та інтер'єктивація в сучасній українській мові.

Граматична категорія – центральне поняття граматики. Сутність понять «граматична категорія», «граматичне значення», «граматична форма». Підходи до класифікації граматичних категорій. Класифікації морфологічних категорій Ігоря Милославського, Олександра Бондарка, Івана Вихованця, Наталії Костусяк та ін. Міжривневі граматичні категорії.

Морфологічні категорії іменника. Категорія відмінка. Лінгвістична сутність категорії відмінка. Морфологічна концепція відмінка Романа Якобсона. Семантична концепція відмінка Чарльза Філмора. Синтаксична концепція Єжи Куриловича. Основні сучасні теорії категорії відмінка. Склад та ієрархія відмінків сучасної української мови. Категорійні функції відмінків. Некатегорійні функції відмінків. Роль категорії відмінка в структурі речення. Транспозиційні процеси у відмінковій системі сучасної української мови. Категорія відмінка у сфері займенникових слів. Особливості категорії відмінка у сфері числівників.

Категорія роду. Класифікаційна категорія роду. Словозмінні й класифікаційні елементи в категорії числа. Грамемний склад категорії роду. Реалізація категорії роду у сфері займенникових слів. Несамостійний статус категорії роду прикметника. Реалізація категорії роду у сфері дієслова. Сучасні тенденції в родовій категоризації іменника. Іменники спільного роду. Нівеляція категорії роду у сфері числівників. Реалізація категорія роду у сфері займенникових слів.

Категорія числа іменника. Класифікаційно-словозмінний характер категорії числа. Структурування іменникової лексики щодо особливостей втілення категорії числа. Кореляція морфологічної категорії числа та семантичного протиставлення означеність/неозначеність.

Роль числівників у вираженні категорії числа. Залежний статус категорії числа прикметника. Особливості функціонування категорії числа у сфері займенникових іменників. Реалізація категорії числа у сфері дієслова. Специфіка категорії числа в числівниках. Залишки двоїни в сучасній українській літературній мові та в діалектах. Транспозиційний потенціал графем числа.

Графемна сутність категорії особи. Ядерна сфера її реалізації. Категорія особи у сфері іменника й дієслова. Специфіка дієслівної категорії особи. Дієслова неповної особової парадигми. Витлумачення безособовості. Категорія особи в структурі безособових речень. Дискусія щодо виокремлення категорії істот/ неістот. Кореляція категорії особи та категорії істот/ неістот.

Взаємодія іменникових морфологічних категорій: внутрішньочастиномовна та міжчастиномовна, внутрішньокатегорійна та міжкатегорійна.

Міжрівневі графемні категорії. Міжрівнева категорія ступенів порівняння. Реалізація категорії ступенів порівняння у сфері прикметника й прислівника.

Валентність дієслова як міжрівнева категорія. Взаємозв'язок категорії валентності й категорії відмінка. Реченнєвотвірна роль категорії валентності.

Дієслівні морфологічні категорії. Морфологічна категорія способу дієслова як ядро функційно-семантичної надкатегорії модальності. Традиційне й нове трактування графемної структури категорії способу. Взаємодія категорії способу й категорії часу. Взаємодія категорії способу з іменниковими графемними категоріями. Транспозиційний потенціал графем категорії способу.

Категорія виду дієслова як морфологічне ядро аспектуальності. Підходи до трактування семантичного підґрунтя категорії виду. Історія становлення сучасної теорії виду. Творення видових пар. Кореляція морфологічної категорії виду та семантико-словотвірної категорії родів дієслівної дії. Функціонування видів. Конкуренція часткових видових значень. Часові плани й типи аспектуального контексту. Нейтралізація видового протиставлення.

Дієслівна категорія часу. Семантичне підґрунтя категорії часу. Дієслівний час і темпоральність. Графемний склад категорії часу. Морфологічний і синтаксичний час. Реченнєвотвірна функція категорії часу. Кореляція категорії виду й часу. Взаємодія категорії часу та категорії особи. Транспозиційний потенціал графем категорії часу.

Дієслівні категорії мішаного типу. Підходи до кваліфікації категорії стану. Концепція категорії стану Віктора Виноградова. Трактування категорії стану в сучасній українській граматиці. Морфолого-словотвірної-синтаксична природа категорії стану. Морфолого-словотвірної-синтаксична категорія перехідності/ неперехідності. Кореляція категорії перехідності/ неперехідності та категорії валентності.

Синтаксичне спрямування морфологічних категорій. Морфологічна категорія і контекст. Взаємодія морфологічних категорій. Типи взаємодії за сферами перетину: внутрішньочастиномовна міжкатегорійна, міжчастиномовна внутрішньокатегорійна, міжчастиномовна міжкатегорійна. Взаємодія іменникових і дієслівних графемних категорій. Взаємодія категорії ступенів порівняння з іменниковими й дієслівними категоріями.

СТРУКТУРА КУРСУ

№ з/п	ТЕМА	Кіл-ть годин
ЛЕКЦІЇ		
1-2	Граматика як лінгвістична наука. Складники граматики, їхній взаємозв'язок. Засади функційно-категорійної граматики. Критерії класифікації частин мови. Найвідоміші гомогенні та гетерогенні класифікації частин мови.	4
3-4	Категорійні класи граматичної системи мови. Центр та периферія у системі частин мови. Службові слова-морфеми. Дискусійний статус займенникових слів, слів категорії стану та модальних слів у частиномовній системі української мови.	4
5	Підходи до класифікації граматичних категорій. Словотвірні, морфологічні та синтаксичні категорії. Міжрівневі граматичні категорії.	2
6-7	Морфологічні категорії іменника. Категорія відмінка. Основні сучасні концепції категорії відмінка (морфологічна, семантична, синтаксична). Категорійні функції відмінків. Некатегорійні функції відмінків.	4
8	Категорія роду й числа іменника. Особливості категорій роду й числа займенникових іменників. Реалізація категорій роду й числа у сфері прикметника та дієслова. Взаємодія категорій роду, числа й відмінка.	2
9	Граматична сутність категорії особи. Сфери її реалізації. Дискусійний статус категорії істот/ неістот. Кореляція категорії особи та категорії істот/ неістот.	2
10	Валентність дієслова як міжрівнева категорія. Взаємозв'язок категорії валентності й категорії відмінка. Взаємодія категорії валентності з дієслівними й іменниковими морфологічними категоріями.	2
11	Морфологічна категорія способу дієслова як ядро функційно-семантичної надкатегорії модальності. Взаємодія категорії способу й категорії часу. Взаємодія категорії способу з іменниковими граматичними категоріями.	2
12	Категорія виду дієслова як морфологічне ядро аспектуальності. Кореляція морфологічної категорії виду та семантико-словотвірної категорії родів дієслівної дії.	2
13	Дієслівна категорія часу. Дієслівний час і темпоральність. Транспозиційний потенціал грамем категорії часу. Взаємодія категорії виду й категорії часу.	2
14	Дієслівні категорії мішаного типу. Морфолого-словотвірної-синтаксична категорія стану: проблеми кваліфікації. Морфолого-словотвірної-синтаксична категорія перехідності/ неперехідності. Кореляція цих категорій з іншими дієслівними та іменниковими категоріями.	2

№ з/п	ТЕМА	Кіл-ть годин
СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ		
1	Граматика як наука. Складники граматики, їхній взаємозв'язок. Історія становлення й розвитку граматичної думки в Україні.	2
2	Традиційний і новітні підходи до вивчення граматичної системи мови. Граматична природа класів слів дискусійного лінгвістичного статусу. Транспозиційні процеси в системі частин мови.	2
3	Граматичні категорії іменника. Семантико-морфолого-синтаксична категорія відмінка. Функції відмінків. Транспозиції відмінків.	2
4	Граматичні категорії іменника. Класифікаційна категорія роду. Словозмінні й класифікаційні елементи в категорії числа. Категорія особи. Проблема виокремлення категорії істот/ неістот.	2
5	Власне-дієслівні граматичні категорії. Дискусійні питання в трактуванні категорій способу, виду й часу.	2
6	Міжрівневі дієслівні категорії. Статус категорії стану дієслова в граматичному ладі української мови. Категорія перехідності/ неперехідності. Контрольна робота.	2
7	Взаємодія іменникових і дієслівних граматичних категорій. Внутрішньочастиномовний та міжчастиномовний, внутрішньокатегорійний та міжкатегорійний різновиди взаємодії.	2
САМОСТІЙНА РОБОТА		
1	Граматики української мови як джерело вивчення граматичного ладу мови й основних його понять та одиниць.	3
2	Ступені взаємопереходу частин мови. Адвербіалізація в сучасній українській мові.	3
3	Сучасні тенденції в родовій категоризації іменника. Іменники спільного роду.	3
4	Залишки двоїни в сучасній українській літературній мові та в діалектах.	3
5	Міжрівнева категорія ступенів порівняння.	3
6	Історія формування числівника як частини мови.	3
7	Морфологічні категорії числівників і займенникових слів. Морфологічні категорії дієприкметника й дієприслівника.	3
8	Проблема визначення статусу модальних слів.	3
9	Проблема лінгвістичного статусу часток. Функційна спеціалізація часток.	3
10	Проблема статусу вигуків.	3
11	Підготовка до семінарських занять.	21
12	Підготовка й написання реферату.	12

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття № 1

Граматика як наука. Історія становлення й розвитку граматичної думки в Україні

I. Теоретичні питання:

1. Граматика як галузь лінгвістики. Її зв'язок з іншими мовознавчими дисциплінами.
2. Основні поняття граматики.
3. Граматики української мови як джерело вивчення граматичного ладу мови й основних його понять та одиниць.
4. Значення граматики для компаративних досліджень.

II. Захист рефератів:

Перелік тем – у розділі “Теми рефератів”.

III. Завдання:

1. Опрацювати:

Кочерган М.П. Теорія функціонально-семантичного поля і її застосування в зіставному мовознавстві / М.П. Кочерган // Мовознавство. – 2007. – № 4-5. – С. 13-19.

Кузнецов П.С. Значение грамматики для сравнительно-исторического языкознания / П.С. Кузнецов // Вопросы грамматического строя. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1955. – С. 140-172.

2. Підготувати індивідуальну презентацію однієї з граматик української мови (до 4-х хвилин).

План презентації:

- 1) Відомості про автора. Історія створення та видання (стисло). Призначення.
- 2) Характеристика розділу, присвяченого частинам мови: кількісний та якісний склад частин мови, критерії класифікації; висвітлені іменникові та дієслівні категорії.
- 3) Висновок: порівняння викладеної концепції частин мови з традиційною.

Граматика для опрацювання:

1. Граматика церковно-словенського язика /написана через І. Могильницького. – Львовь : Ставропігійського Інститута, 1900.
2. Курило О. Початкова граматика української мови / Олена Курило. – К. : Криниця, 1918.
3. Левицький М.П. Українська граматика для самонавчання / Модест Левицький. – Катеринослав; Ляйпціг : Українське видавництво в Катеринославі за допомогою українського громадського комітету в ЧСР, 1923.
4. Лучкай М. Граматика слов'яно-руська /Михайло Лучкай; упоряд., передм., прим. та словник діал. слів П. М. Лизанця; пер. з лат. П.М. Лизанця та Ю.М. Сака ; Академія наук Української РСР, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наукова думка, 1989.
5. Нечуй-Левицький І. Грамматика українського язика: для двох нижчих класів гімназій та для двохкласних і трьохкласних народних шкіл / Іван Нечуй-Левицький. – К. : Друкарня Другої Артлі, 1913.

6. Огієнко І. Українська граматики: підручник для першого року навчання в народніх школах та для підготовчого класу шкіл середніх / Іван Огієнко. – Київ : Видавництво книгарні Є. Череповського, 1918.
7. Огоновський І. Методична граматики /І. Огоновський, В. Коцовський. [б. м.] : [Ц.К. Видавництво шкільних книжок], 1894.
8. Попович Омелян. Руська граматики для шкіл народних: уложив Омелян Попович. – Відень : Видавництво шкільних книжок, 1916.
9. Сімович В. Граматики української мови : для самонавчання та в допомогу шкільній науці / Василь Сімович. – Київ; Ляйпціг : Українська накладня, 1919.
10. Смотрицький. Граматики слов'янська (1619) / Мелетій Смотрицький. [підготовка факсимільного видання В.В. Німчука.] — К. : Наук. думка (Пам'ятки укр. мови), 1979.
11. Стоцький С. Українська граматики /Стоцький і Гартнер. – Вінніпег : Накладом Руської книгарні, 1919.
12. Тимченко Є. Українська граматики / Євген Тимченко. – К., 1907.

Література

1. Безпояско О.К. Граматики української мови. Морфологія : [підручник] / О.К. Безпояско, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 334 с.
2. Бондарко А.В. Функціональна граматики / А.В. Бондарко. –Л. : Наука, 1984. –134 с.
3. Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове): [учеб. пособие для филол. специальностей ун-тов / Авт. предисл. Н.Н. Прокопович, В.А. Белошапкова]. – 2-е изд. / В.В. Виноградов. – М. : Высш. шк., 1972. – 614 с.
4. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : [Академ. граматики української мови / За ред. І. Вихованця] / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 400 с.
5. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
6. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / За заг. ред. О.С. Мельничука. – К. : Наук. думка, 1966. – 594 с.
7. Докулил М. К вопросу о морфологической категории / М. Докулил // Вопросы языкознания. – 1967. – №6. – С. 3-16.
8. Дубова О. Семантична структура морфологічних категорій (еволюційний аспект) / Олена Дубова // Лінгвістичні студії: [зб. наук. праць]. – Вип. 15. – Донецьк : ДонНУ, 2007. – С. 112-120.
9. Жовтобрюх М.А. Нарис історії українського радянського мовознавства (1918-1941) / М.А. Жовтобрюх. – К. : Наук. думка, 1991. – 256 с.
10. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови : Морфологія : [монографія] / А.П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 1996. – 365 с.
11. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови: морфологія / І.К. Кучеренко. – [вид. 2-ге, уточ. й доповн.] – Вінниця : Поділля-2000, 2003. – 463 с.
12. Милославский И.Г. Морфологические категории современного русского языка: [учебн. пособие по спецкурсу для студ. пед. ин-тов] / И.Г. Милославский. – М. : Просвещение, 1981. – 253 с.
13. Німчук В.В. Мовознавство на Україні в XIV–XVII ст. : [монографія] / В.В. Німчук – К. : Наук. думка, 1985. – 221 с.
14. Потєбня А.А. Из записок по русской грамматике / А.А. Потєбня. – М.: Учпедгиз, 1958. – Т. I–II. – 536 с.

15. Русская грамматика : [в 2-х т.] / Глав. ред. Н.Ю. Шведова. – Т. 1: Фонетика; Фонология; Ударение; Интонация; Словообразование; Морфология. – М. : Наука, 1982. – 783 с.
16. Русская грамматика : [в 2-х т.] / Vědecký redaktor Karel Horálek. – Praha : Academia, 1979. – Т. 1. – 664 с.

Семінарське заняття № 2

Традиційний і новітні підходи до вивчення граматичної системи мови. Граматична природа класів слів дискусійного лінгвістичного статусу. Транспозиційні процеси в системі частин мови

I. Теоретичні питання:

1. Поняття частини мови. Підходи до визначення складу й класифікації частин мови: гомогенні та гетерогенні.
2. Характеристика найвідоміших концепцій частин мови (Шарля Баллі, Віктора Виноградова, Іллі Кучеренка, Єжи Куриловича, Ореста Суника, Івана Вихованця та ін.). Їхнє застосування на українському мовному матеріалі.
3. Категорійні класи слів української мови: центр та периферія.
4. Граматичний статус інфінітива.
5. Одиниці дискусійного граматичного статусу: числівник, дієприкметник, дієприслівник, категорія стану, займенникові слова, модальні слова, вигук.
6. Ступені транспозиції частин мови.
7. Службові слова-морфеми.

II. Захист рефератів:

Перелік тем – у розділі “Теми рефератів”.

III. Завдання:

Опрацювати:

- ✓ Вихованець І., Городенська К. Концептуальні засади функційної морфології / І. Вихованець, К. Городенська // Граматики слов'янських мов: основа типології і характерології : [матер. темат. блоку XV Міжнар. з'їзду славістів, 20.08. – 27.08.2013, Мінськ, Республіка Білорусь]. – К. : ТОВ “КММ”, 2013. – С. 4-15.
- ✓ Бабайцева В.В. Зона синкретизма в системі частей речи современного русского языка / В.В. Бабайцева // Филологические науки. – 1983. – № 5. – С. 49-55.
- ✓ Кучеренко І.К. Граматична характеристика дієприкметника і його місце в системі частин мови / І.К. Кучеренко // Мовознавство. – 1967. – №4. – С. 12-20.
- ✓ Дорофеев Ю. Когнитивный подход к выделению частей речи / Юрий Дорофеев // Лінгвістичні студії: [зб. наук. праць]. – Вип. 22. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – С. 97-101.
- ✓ Лукин М.Ф. О широком и узком понимании прилагательных в грамматиках современного русского языка / М.Ф. Лукин // Современный русский язык: Хрестоматия [в 3-х ч.] – Ч. 2 Словообразование. Морфология. [авт.-состав. Т.Н. Волинец, В.Л. Леонович, И.С. Ровдо]. – Минск : БГУ, 2005. – С. 173-183.

- ✓ Лукин М.Ф. К вопросу о лексико-грамматическом статусе числительных в современном русском языке / М.Ф. Лукин // Современный русский язык: Хрестоматия [в 3-х ч.] – Ч. 2 Словообразование. Морфология. [авт.-состав. Т.Н. Волинец, В.Л. Леонович, И.С. Ровдо]. – Минск : БГУ, 2005. – С. 184-195.
- ✓ Ожоган В. Займенникові слова у граматичній структурі сучасної української мови / В.М. Ожоган. – К., 1997. – С. 3-7.

Література

1. Андерш Й.Ф. Особливості адвербіалізації іменників / Й.Ф. Андерш // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 3-6.
2. Арполенко Г.П. Числівник української мови / Г.П. Арполенко, К.Г. Городенська, Г.Х. Щербатюк. – К. : Наук. думка, 1980. – 242 с.
3. Безпояско О.К. Граматика української мови. Морфологія : [підручник] / О.К. Безпояско, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 334 с.
4. Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) : [учеб. пособие для филол. специальностей ун-тов / Авт. предисл. Н.Н. Прокопович, В.А. Белошапкова]. – 2-е изд. / В.В. Виноградов. – М. : Высш. шк., 1972. – 614 с.
5. Висоцький А.В. Синтаксична сфера прислівника в українській літературній мові : [монографія] / А.В. Висоцький. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. – 328 с.
6. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : [Академ. граматика української мови / За ред. І. Вихованця] / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 400 с.
7. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
8. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / За заг. ред. О.С. Мельничука. – К. : Наук. думка, 1966. – 594 с.
9. Габай А.Ю. Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській мові / А.Ю. Габай. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 232 с.
10. Гнатюк Г.М. Дієприкметник у сучасній українській літературній мові / Г.М. Гнатюк. – К. : Наук. думка, 1982. – 247 с.
11. Городенська К.Г. Морфологізація транспозиційних переходів / К.Г. Городенська // Теоретичні проблеми граматики. – Донецьк : ДонДУ, 1985. – С. 51-61.
12. Грищенко А.П. Прикметник в українській мові / А.П. Грищенко. – К. : Наук. думка, 1978. – 205 с.
13. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови : Морфологія : [монографія] / А.П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 1996. – 365 с.
14. Кобченко Н. Категорійний статус прономінативів з наголошеним префіксом *ні-* / Наталя Кобченко // Українська мова. – 2014. – № 4. – С. 102-116.
15. Курилович Е. Очерки по лингвистике : сб. ст. / Ежи Курилович ; пер. с польск., фр., англ., нем. ; под общ. ред. В. А. Звегинцева. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1962. – 456 с.
16. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови: морфологія / І.К. Кучеренко. – [вид. 2-ге, уточ. й доповн.] – Вінниця : Поділля-2000, 2003. – 463 с.
17. Лукінова Т.Б. Числівники в слов'янських мовах (порівняльно-історичний нарис) / Т.Б. Лукінова. – К. : Наук. думка, 2000. – 369 с.
18. Матвіяс І.Г. Іменник в українській мові / І.Г. Матвіяс. – К. : Рад. школа, 1974. – 184 с.
19. Мацько Л.І. Інтер'єктиви в українській мові: [навч. посіб.] / Л.І. Мацько. – К.: КДПІ, 1981. – 128 с.

20. Милославский И.Г. Морфологические категории современного русского языка : [учебн. пособие по спецкурсу для студ. пед. ин-тов] / И.Г. Милославский. – М. : Просвещение, 1981. – 253 с.
21. Муқан Г.М. Перехідні явища в системі частин мови / Г.М. Муқан // Українська мова і література в школі. – 1976. – № 11. – С. 15-22.
22. Ожоган В. Займенникові слова у граматичній структурі сучасної української мови / В.М. Ожоган. – К., 1997. – 231 с.
23. Рискаль Н.М. Синтагматичні зв'язки і парадигматичні відношення слів категорії стану / Н.М. Рискаль // Мовознавство. – 1993. – № 4. – С. 53-57.
24. Русанівський В.М. Структура українського дієслова / В.М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1971. – 315 с.
25. Русская грамматика : [в 2-х т.] / Глав. ред. Н.Ю. Шведова. – Т. 1: Фонетика; Фонология; Ударение; Интонация; Словообразование; Морфология. – М. : Наука, 1982. – 783 с.
26. Симонова К.С. Перехідні явища в системі частин мови і питання правопису (на матеріалі незмінних частин слів) / К.С. Симонова // Наукові записки НаУКМА. – Т. 18. Філологічні науки. – К., 2000. – 6-14 с.
27. Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947-1953 рр.) / Юрій Шевельов. – К. : Темпора, 2012. – 664 с.

Семінарське заняття № 3

Граматичні категорії іменника.

Семантико-морфолого-синтаксична категорія відмінка. Функції відмінків

I. Теоретичні питання:

1. Підходи до вивчення категорії відмінка. Застосування їх на українському мовному матеріалі:
 - морфологічні концепції;
 - семантичні концепції;
 - синтаксичні концепції.
2. Відмінок у теорії комунікативної граматики.
3. Функції відмінків: категорійні й позакатегорійні.
4. Реченнєвотвірний потенціал категорії відмінка.
5. Проблема визначення кількості грамем категорії відмінка в різних мовах.

II. Захист рефератів:

Перелік тем – у розділі “Теми рефератів”.

III. Завдання:

Опрацювати:

- ✓ Вихованець І.Р. Дві версії про місцевий відмінок / І.Р. Вихованець // Мовознавство. – 1994. – № 1. – С. 25-30.
- ✓ Вихованець І.Р. Українська відмінкова система у функційно-категорійному вимірі (Спроба перекласифікації відмінків) / І.Р. Вихованець // Наук. зап. Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2001. – Вип. 31. – Серія : Філол. науки (Мовознавство) – С. 13-16.

- ✓ Клобуков Е.В. Теоретические предпосылки позиционного анализа падежной семантики. Падежная форма и ее характеристики / Е.В. Клобуков // Современный русский язык: Хрестоматия [в 3-х ч.] – Ч. 2 Словообразование. Морфология. [авт.-состав. Т.Н. Волинец, В.Л. Леонович, И.С. Ровдо]. – Минск : БГУ, 2005. – С. 157-173.
- ✓ Клобуков. Е.В. Проблемы изучения коммуникативной грамматики русского слова / Е.В. Клобуков // Язык, сознание, коммуникация: [сб. статей]; [ред. В.В. Красных, А.И. Изотов]. – М. : «Филология», 1997. – Вып. 1.
- ✓ Костусьяк Н. Морфологічні та семантичні відмінки сучасної української літературної мови / Наталя Костусьяк // Українська мова. – 2013. – № 4. – С. 45-58.
- ✓ Плющ М.Я. Змістово-функціональний аспект категорії відмінка / М.Я. Плющ // Плющ М.Я. Словоформа в семантично елементарному та ускладненому реченні: [вибрані пр.] / М.Я. Плющ; [вид. 2-ге, доп.] – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – С. 24-27.
- ✓ Шведова Н.Ю. Дихотомия «присловные — неприсловные падежи» в ее отношении к категориям семантической структуры предложения / Н.Ю. Шведова // Славянское языкознание: [VIII Междунар. съезд славистов, Загреб – Любляна, сент. 1978. Докл. сов. делегации]. – М. : Наука, 1978. – С. 450-467.

Література

1. Безпояско О.К. Іменні граматичні категорії / О.К. Безпояско. – К.: Наук. думка, 1991. – 171 с.
2. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : [підручник] / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 334 с.
3. Бондарко А.В. Теория морфологических категорий / А.В. Бондарко. – Л. : Наука, 1976. – 255 с.
4. Вежбицка А. Дело о поверхностном падеже / А. Вежбицка // Новое в зарубежной лингвистике. – 1985. – Вып. 15. – С. 303-341.
5. Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) : [учеб. пособие для филол. специальностей ун-тов / Авт. предисл. Н.Н. Прокопович, В.А. Белошапкова]. – 2-е изд. / В.В. Виноградов. – М. : Высш. шк., 1972. – 614 с.
6. Вихованець І.Р. Категорія відмінка в проекції на семантико-синтаксичну структуру речення / І.Р. Вихованець // Українське мовознавство. – 1987. – Вип. 14. – С. 61–67.
7. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : [Академ. граматика української мови / За ред. І. Вихованця] / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Унів. вид-во «Пulsари», 2004. – 400 с.
8. Вихованець І.Р. Система відмінків української мови / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1987. – 231 с.
9. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / За заг. ред. О.С. Мельничука. – К.: Наук. думка, 1966. – 594 с.
10. Загнітко А.П. Морфологічні категорії іменника в синтагматиці і парадигматиці / А.П. Загнітко.. – К.: Вища шк., 1989. – 63 с.
11. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови : Морфологія : [монографія] / А.П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 1996. – 365 с.
12. Кобченко Н. Доцентрове спрямування локатива / Наталя Кобченко // Наук. зап. Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. – Вип. 75 (2). – Серія: Філол. науки (мовознавство) – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – С. 57-60.

13. Костусяк Н.М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови : [монографія] / Н. М. Костусяк. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 452 с.
14. Курилович Е. Проблема классификации падежей / Е. Курилович // Курилович Е. Очерки по лингвистике : сб. ст. / Ежи Курилович ; пер. с польск., фр., англ., нем. ; под общ. ред. В. А. Звегинцева. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1962. – С. 175-203.
15. Кучеренко І.К. Категорія відмінка в сучасній українській мові / І.К. Кучеренко. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1961. – 52 с.
16. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови: морфологія / І.К. Кучеренко. – [вид. 2-ге, уточ. й доповн.] – Вінниця : Поділля-2000, 2003. – 463 с.
17. Лаврентьев А.М. Категория падежа и лингвистическая типология. На материале русского языка : [монография] / А.М. Лаврентьев. – Новосибирск : Новосиб. гос. ун-т, 2001. – 216 с.
18. Матвіяс І. Г. Іменник в українській мові / І. Г. Матвіяс. – К. : Рад. школа, 1974. – 184 с.
19. Милославский И.Г. Морфологические категории современного русского языка: [учебн. пособие по спецкурсу для студ. пед. ин-тов] / И.Г. Милославский. – М. : Просвещение, 1981. – 253 с.
20. Плющ М.Я. Відмінок у семантико-синтаксичній структурі речення : [навч. посібник] / М.Я. Плющ. – К. : КДПІ, 1978. – 107 с.
21. Русская грамматика : [в 2-х т.] / Vědecký redaktor Karel Horálek. – Praha : Academia, 1979. – Т. 1. – 664 с.
22. Русская грамматика : [в 2-х т.] / Глав. ред. Н.Ю. Шведова. – Т. 1: Фонетика; Фонология; Ударение; Интонация; Словообразование; Морфология. – М. : Наука, 1982. – 783 с.
23. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1969. – 583 с.
24. Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947-1953 рр.) / Юрій Шевельов. – К. : Темпора, 2012. – 664 с.
25. Якобсон Р.О. Избранные работы : [пер. с англ., нем., фр. яз. / Сост. и общ.ред. В.А. Звегинцева; Предисл. В.В. Иванова] / Р.О. Якобсон. – М. : Прогресс, 1985. – 455 с.
26. Fillmore Ch. The Case for Case // Universals in linguistic theory. – New York: Holt, Rinehart, Winston, 1968. – P. 1-88.

Семінарське заняття № 4

Граматичні категорії іменника.

Класифікаційна категорія роду. Словозмінні й класифікаційні елементи в категорії числа.

Категорія особи. Проблема виокремлення категорії істот/ неістот

I. Теоретичні питання:

1. Співвідношення семантико- й формально-граматичного змісту в категорії роду.
2. Іменники спільного роду та явища хитання в роді.
3. Сучасні тенденції в родовій категоризації іменника.
4. Словозмінні й класифікаційні елементи в категорії числа.
5. Реалізація категорій роду й числа у сферах прикметника й дієслова.
6. Граматична сутність категорії особи. Іменник і категорія особи.
7. Специфіка дієслівної категорії особи. Дієслова неповної особової парадигми.
8. Дискусійний характер виокремлення категорії істот/ неістот.
9. Кореляція категорії роду та категорії істот/ неістот; категорії особи та категорії істот/ неістот.

II. Захист рефератів:

Перелік тем – у розділі “Теми рефератів”.

III. Завдання:

Опрацювати:

- ✓ Безпояско О.К. Зони перехідності в граматичній категорії числа іменника / О.К. Безпояско // Мовознавство. – 1995. – № 2-3. – С. 12-26.
- ✓ Загнітко А.П. Категорія роду в системі граматичних категорій іменника / А.П. Загнітко // Мовознавство. – 1987. – № 2. – С. 62-67.
- ✓ Козіна Ю.В. Категорія істоти як історична інновація у граматичній системі української мови / Ю.В. Козіна // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство. – 2011. – Т. 19, вип. 17(2). – С. 99-105.
- ✓ Мерінов В.В. До питання про граматичну синонімію числових форм істот-осіб / В.В. Мерінов // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство. – 2011. – Т. 19, вип. 17(2). – С. 41-47.
- ✓ Назаренко І.О. Транспозиція граматичних форм іменних частин мови: функціонально-семантичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / І.О. Назаренко. – Запоріжжя, 2009 . – 20 с.
- ✓ Дроботенко В. Категорія особи і категорія персональності: специфіка функційно-структурної ієрархії / Валентина Дроботенко // Лінгвістичні студії : [зб. наук. праць]. – Вип. 22. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – С. 101–103.
- ✓ Ясакова Н.Ю. Кваліфікація граматичних значень особи в іменнику: традиція та сучасні погляди / Н.Ю. Ясакова // Наукові записки НаУКМА. – Філологічні науки. Т. 164. – К., 2014. – с. 39-43.

Література

1. Аксенов А.Т. К проблеме экстралингвистической мотивации грамматической категории рода / А.Т. Аксенов // Вопросы языкознания. –1984. – № 1. – С. 14-25.
2. Безпояско О.К. Зони перехідності в граматичній категорії числа іменника / О.К. Безпояско // Мовознавство. – 1995. – № 2-3. – С. 12-16.
3. Безпояско О.К. Іменні граматичні категорії / О.К. Безпояско. – К.: Наук. думка, 1991. – 171 с.
4. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : [підручник] / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 334 с.
5. Бондарко А.В. Теория морфологических категорий / А.В. Бондарко. – Л. : Наука, 1976. – 255 с.
6. Борщ Е. Г. Граматична особа і персональність (на матеріалі східнослов'янських мов) / Е.Г. Борщ // Мовознавство. – 1973. – № 4. – С. 50–58.
7. Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) : [учеб. пособие для филол. специальностей ун-тов / Авт. предисл. Н.Н. Прокопович, В.А. Белошапкова]. – 2-е изд. / В.В. Виноградов – М. : Высш. шк., 1972. – 614 с.
8. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : [Академ. граматики української мови / За ред. І. Вихованця] / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Унів. вид-во «Пulsари», 2004. – 400 с.
9. Дегтярев В.И. Категория числа в славянских языках / В.И. Дегтярев. – Ростов-на-Дону, 1982. – 320 с.
10. Єрмоленко С.С. До питання про системну зумовленість переносних значень морфологічних категорій / С.С. Єрмоленко // Мовознавство. – 1990. – №2. – С. 31-38.

11. Загнітко А.П. Морфологічні категорії іменника в синтагматиці і парадигматиці / А.П. Загнітко. – К.: Вища шк., 1989. – 63 с.
12. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови : Морфологія : [монографія] / А.П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 1996. – 365 с.
13. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови: морфологія / І.К. Кучеренко. – [вид. 2-ге, уточ. й доповн.] – Вінниця: Поділля-2000, 2003. – 463 с.
14. Матвіяс І. Г. Іменник в українській мові / І. Г. Матвіяс. – К. : Рад. школа, 1974. – 184 с.
15. Милославский И.Г. Морфологические категории современного русского языка: [учебн. пособие по спецкурсу для студ. пед. ин-тов] / И.Г. Милославский. – Москва: Просвещение, 1981. – 253 с.
16. Ожоган В.М. Категорія числа відзайменникових іменників // Мовознавство. – 1996. – № 2-3. – С. 55-60.
17. Плющ М.Я. Граматичний зміст категорії числа іменників // Плющ М.Я. Словоформа в семантично елементарному та ускладненому реченні: [вибрані пр.]; [вид. 2-ге, доп.] – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – С. 205-210.
18. Плющ М.Я. Граматична природа категорії особи в іменах і дієслові / М.Я. Плющ // Плющ М.Я. Словоформа в семантично елементарному та ускладненому реченні: [вибрані пр.] / М.Я. Плющ; [вид. 2-ге, доп.] – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – С. 238-241.
19. Русская грамматика : [в 2-х т.] / Vědecký redaktor Karel Horálek. – Praha : Academia, 1979. – Т. 1. – 664 с.
20. Русская грамматика : [в 2-х т.] / Глав. ред. Н.Ю. Шведова. – Т. 1: Фонетика; Фонология; Ударение; Интонация; Словообразование; Морфология. – М. : Наука, 1982. – 783 с.
21. Скаб М.С. Граматика апеляції в українській мові: [монографія] / М.С. Скаб. – Чернівці: Місто, 2002. – 272 с.
22. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1969. – 583 с.
23. Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947-1953 рр.) / Юрій Шевельов. – К. : Темпора, 2012. – 664 с.

Семінарське заняття № 5

Власне-дієслівні граматичні категорії.

Дискусійні питання в потрактуванні категорій способу, виду й часу

I. Теоретичні питання:

1. Власне-дієслівні й невластне-дієслівні категорії: критерії диференціації.
2. Категорія способу як морфологічне ядро надкатегорії модальності.
3. Підходи до кваліфікації категорії виду.
4. Поняття про аспектуальність. Взаємодія категорії виду й категорії родів дієслівної дії.
5. Категорія часу дієслова в структурі семантико-функційної категорії темпоральності.
6. Взаємозв'язок категорії виду й категорії часу. Особливості функціонування видів у різних часових контекстах.
7. Транспозиційний потенціал часових граем.

II. Захист рефератів:

Перелік тем – у розділі “Теми рефератів”.

III. Завдання:

Опрацювати:

- ✓ Барчук В. Граматична категорія темпоральності: семантико-структурний аспект / Володимир Барчук // Мовознавство. – 2011. – № 6. – С. 64-76.
- ✓ Калько М. Аспектуальні класи українського дієслова на тлі класів З. Вендлера / М. Калько // Українська мова. – 2009. – № 3. – С. 17-27.
- ✓ Калько М.І. Видова неоднорідність дієслів як вияв взаємодії категорії виду з їх лексичним значенням / М.І. Калько // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 31-38.
- ✓ Сидоренко Т.М. Взаємодія граматичної категорії виду і лексико-граматичної категорії способів (родів) дієслівної дії / Т.М. Сидоренко // Культура народів Причорномор'я. – 2002. – № 32. – С. 225-229.
- ✓ Соколова С. Фазовий характер видового протиставлення / Світлана Соколова // Лінгвістичні студії: [зб. наук. праць]; [гол. ред. А. П. Загнітко]. – Донецьк : ДонНУ, 2013. – Вип. 26. – С. 53-60.
- ✓ Любченко Т.В. Семантична основа видового протиставлення / Т.В. Любченко // Studia linguistica. – 2014. – Вип. 8. – С. 361-364.
- ✓ Моргунюк В. Творення, вживання та йменування слів, яким властива категорія виду / В. Моргунюк // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2008. – № 620. – С. 20-25.
- ✓ Романюк С.А. Грамемна структура категорії темпоральності в сучасній українській мові: автореф. дис ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова» / С. А. Романюк . – Київ, 2007. – 18 с.

Література

1. Барчук В. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис: [монографія] / В. Барчук. – Івано-Франківськ: Сімик, 2011. – 416 с.
2. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : [підручник] / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 334 с.
3. Бондар О.І. Темпоральні відношення в сучасній українській літературній мові : Система засобів вираження : [наукова монографія] / О.І. Бондар. – Одеса : Астропринт, 1996. – 192 с.
4. Бондарко А.В. Вид и время русского глагола (значение и употребление): [пособие для студентов] / А.В. Бондарко. – М.: Просвещение, 1971. – 239 с.
5. Бондарко А. В. Русский глагол: [пособие для студентов и учителей] / А.В. Бондарко, Л.Л. Буланін; [под ред. Ю.С. Маслова]. – Л.: Просвещение, 1967. – 192 с.
6. Бондарко А.В. Теория морфологических категорий / А.В. Бондарко. – Л. : Наука, 1976. – 255 с.
7. Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) : [учеб. пособие для филол. специальностей ун-тов / Авт. предисл. Н.Н. Прокопович, В.А. Белошапкова]. – 2-е изд. / В.В. Виноградов – М. : Высш. шк., 1972. – 614 с.
8. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : [Академ. граматика української мови / За ред. І. Вихованця] / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Унів. вид-во «Пультсари», 2004. – 400 с.
9. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
10. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / За заг. ред. О.С. Мельничука. – К.: Наук. думка, 1966. – 594 с.

11. Городенська К. Г. Онтологічні параметри граматичних категорій способу і часу / К. Г. Городенська // Мовознавство. – 1997. – №1. – С. 39–42.
12. Загнітко А.П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці / А.П. Загнітко. – К., Вища шк., 1990. – 129 с.
13. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови : Морфологія : [монографія] / А.П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 1996. – 365 с.
14. Калько М. Аспектуальність: категоризація, класифікація і репрезентація в сучасній українській літературній мові : [монографія] / М. І. Калько. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2008. – 384 с.
15. Костусяк Н.М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови: [монографія] / Н. М. Костусяк. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 452 с.
16. Мельник Ю.В. Давноминулий час: проблеми та гіпотези / Ю.В. Мельник // Мовознавство. – 1996. – № 1. – С. 30-32.
17. Милославский И.Г. Морфологические категории современного русского языка: [учебн. пособие по спецкурсу для студ. пед. ин-тов] / И.Г. Милославский. – Москва: Просвещение, 1981. – 253 с.
18. Потеня А. А. Из записок по русской грамматике: в 4 т. / А. А. Потеня. – М. : Просвещение, 1977. – Т. IV. – Вип. II: Глагол. – 406 с.
19. Русанівський В. М. Структура українського дієслова / В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1971. – 315 с.
20. Русская грамматика : [в 2-х т.] / Vědecký redaktor Karel Horálek. – Praha : Academia, 1979. – Т. 1. – 664 с.
21. Русская грамматика : [в 2-х т.] / Глав. ред. Н.Ю. Шведова. – Т. 1: Фонетика; Фонология; Ударение; Интонация; Словообразование; Морфология. – М. : Наука, 1982. – 783 с.
22. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1969. – 583 с.
23. Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947-1953 рр.) / Юрій Шевельов. – К. : Темпора, 2012. – 664 с.

Семінарське заняття № 6

Міжрівневі дієслівні категорії. Статус категорії стану дієслова в граматичному ладі української мови. Категорія перехідності/ неперехідності.

Контрольна робота

I. Теоретичні питання:

1. Лінгвістична сутність категорії перехідності/ неперехідності.
2. Проблеми визначення статусу категорії стану в граматичному ладі сучасної української мови.

II. Завдання:

Опрацювати:

- ✓ Кутня Г. До проблеми аналізу дієслівної категорії стану в сучасній українській літературній мові (традиції та новаторство в морфологічних студіях) / Галина Кутня // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів: Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2010. – Вип. 17. – С. 417-422.
- ✓ Лаврінець О.Я. Активні і пасивні конструкції в сучасній українській науковій мові / О.Я. Лаврінець // Наукові записки НаУКМА. – Філологічні науки. – 2010. – Т. 111. – С. 11-16.

III. Контрольна робота:

I блок запитань – має на меті виявити рівень засвоєння засадничих принципів категорійної граматики, критеріїв класифікації частин мови, знання найвідоміших класифікацій частин мови, підходи до потрактування класів слів дискусійної граматичної природи (числівників, займенникових, модальних слів, слів категорії стану, дієприкметників, дієприслівників, вигуків), систему слів-морфем української мови.

II блок запитань – спрямований з'ясувати ступінь усвідомлення системи морфологічних категорій української мови, знання семантичного підґрунтя, грамемної структури та синтаксичного призначення кожної морфологічної категорії.

III блок запитань – передбачає перевірити опанування матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання.

Література

1. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : [підручник] / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 334 с.
2. Бондарко А. В. Русский глагол : [пособие для студентов и учителей] / А.В. Бондарко, Л.Л. Буланін; [под ред. Ю.С. Маслова]. – Л.: Просвещение, 1967. – 192 с.
3. Бондарко А.В. Теория морфологических категорий / А.В. Бондарко. – Л. : Наука, 1976. – 255 с.
4. Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) : [учеб. пособие для филол. специальностей ун-тов / Авт. предисл. Н.Н. Прокопович, В.А. Белошапкова]. – 2-е изд. / В.В. Виноградов – М. : Высш. шк., 1972. – 614 с.
5. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : [Академ. граматика української мови / За ред. І. Вихованця] / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Унів. вид-во «Пulsари», 2004. – 400 с.
6. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
7. Загнітко А.П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці / А.П. Загнітко. – К., Вища шк., 1990. – 129 с.
8. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови : Морфологія : [монографія] / А.П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 1996. – 365 с.
9. Милославский И.Г. Морфологические категории современного русского языка : [учебн. пособие по спецкурсу для студ. пед. ин-тов] / И.Г. Милославский. – Москва: Просвещение, 1981. – 253 с.
10. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике: в 4 т. / А. А. Потебня. – М. : Просвещение, 1977. – Т. IV. – Вип. II: Глагол. – 406 с.
11. Русанівський В. М. Структура українського дієслова / В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1971. – 315 с.
12. Русская грамматика : [в 2-х т.] / Vědecký redaktor Karel Horálek. – Praha : Academia, 1979. – Т. 1. – 664 с.
13. Русская грамматика : [в 2-х т.] / Глав. ред. Н.Ю. Шведова. – Т. 1: Фонетика; Фонология; Ударение; Интонация; Словообразование; Морфология. – М. : Наука, 1982. – 783 с.
14. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1969. – 583 с.
15. Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947-1953 рр.) / Юрій Шевельов. – К. : Темпора, 2012. – 664 с.

Семінарське заняття № 7
Взаємодія граматичних категорій

I. Аналіз контрольної роботи.

II. Теоретичні питання:

1. Вияв морфологічних категорій на синтаксичному рівні.
2. Різновиди взаємодії граматичних категорій.
3. Взаємодія категорії валентності з дієслівними категоріями.
4. Взаємодія категорії валентності з іменниковими категоріями.
5. Взаємодія іменникових категорій.
6. Взаємодія дієслівних категорій.
7. Взаємодія іменникових і дієслівних категорій:
 - взаємодія категорії часу й категорії особи;
 - взаємодія категорії способу й категорії особи;
 - взаємодія категорії способу й категорії відмінка;
 - взаємодія категорії стану й категорії відмінка;
 - взаємодія категорії особи дієслова та категорії відмінка іменника.

III. Захист рефератів:

Перелік тем – у розділі “Теми рефератів”.

IV. Завдання:

Законспектувати:

- ✓ Кобилянська В. Валентність зворотних дієслів сучасної української мови / Вікторія Кобилянська // Українське мовознавство: [міжвідомчий наук. зб]. – К. : Вид-во Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, 2015. – Вип. 45/1. – С. 204-211.
- ✓ Бондарко А.В. Взаимосвязи морфологических категорий глагола / А.В. Бондарко // Современный русский язык: Хрестоматия [в 3-х ч.] – Ч. 2 Словообразование. Морфология. [авт.-состав. Т.Н. Волинец, В.Л. Леонович, И.С. Ровдо]. – Минск: БГУ, 2005. – С. 229-249.
- ✓ Ґрещук Б. Граматичні і лексико-семантичні категорії в категоризації дійсності / Б. Ґрещук // Вісник Львівського університету. Сер.: Філологічна. – 2012. – Вип. 57. – С. 75-83.
- ✓ Загнітко А.П. Взаємодія іменних і дієслівних категорій / А.П. Загнітко // Мовознавство. – 1992. – №5. – С. 19-28.
- ✓ Костусяк Н. Синтаксичне функціонування граматичних категорій / Н.М. Костусяк // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер.: Філологічна. – 2012. – Вип. 26. – С. 150-152.
- ✓ Мірченко М.В. Взаємодія синтаксичних, морфологічних та словотвірних категорій у структурі речення // Мірченко. М.В. Структура синтаксичних категорій: [монографія] / М.В. Мірченко. – [2-е вид., переробл]. – Луцьк : РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Л. Українки, 2004. – С. 81-88.
- ✓ Озерова Н.Г. Взаємодія семантичних і морфологічних категорій російських та українських субстантивів / Н.Г. Озерова // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 17-26.

Література

1. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : [підручник] / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 334 с.
2. Бондарко А.В. Грамматическая категория и контекст / А.В. Бондарко // Современный русский язык: Хрестоматия [в 3-х ч.] – Ч. 2 Словообразование. Морфология. [авт.-состав. Т.Н. Волинец, В.Л. Леонович, И.С. Ровдо]. – Минск: БГУ, 2005. – С. 69-80.
3. Бондарко А. В. Русский глагол: [пособие для студентов и учителей] / А.В. Бондарко, Л.Л. Буланин; [под ред. Ю.С. Маслова]. – Л.: Просвещение, 1967. – 192 с.
4. Бондарко А.В. Теория морфологических категорий / А.В. Бондарко. – Л. : Наука, 1976. – 255 с.
5. Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) : [учеб. пособие для филол. специальностей ун-тов / Авт. предисл. Н.Н. Прокопович, В.А. Белошапкова]. – 2-е изд. / В.В. Виноградов – М. : Высш. шк., 1972. – 614 с.
6. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : [Академ. граматика української мови / За ред. І. Вихованця] / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Унів. вид-во «Пультсари», 2004. – 400 с.
7. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
8. Загнітко А.П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці / А.П. Загнітко. – К., Вища шк., 1990. – 129 с.
9. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови : Морфологія : [монографія] / А.П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 1996. – 365 с.
10. Милославский И.Г. Морфологические категории современного русского языка: [учебн. пособие по спецкурсу для студ. пед. ин-тов] / И.Г. Милославский. – Москва: Просвещение, 1981. – 253 с.
11. Русская грамматика : [в 2-х т.] / Vědecký redaktor Karel Horálek. – Praha : Academia, 1979. – Т. 1. – 664 с.
12. Русская грамматика : [в 2-х т.] / Глав. ред. Н.Ю. Шведова. – Т. 1: Фонетика; Фонология; Ударение; Интонация; Словообразование; Морфология. – М. : Наука, 1982. – 783 с.
13. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1969. – 583 с.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

До семінарського заняття № 1:

1. Історія становлення й розвитку граматичної думки в Україні.
2. Історія дослідження понять “граматична категорія” та “граматичне значення”.
3. Здобутки українських лінгвістів 20-30-х рр. ХХ ст. у галузі граматики.
4. Витоки, засади та методи функційно-категорійної граматики.
5. Комунікативна граматики: об’єкт, предмет та завдання.

До семінарського заняття № 2:

6. Граматична специфіка та синтаксичні функції інфінітива.
7. Функційне призначення інфінітива та його синтаксичні синоніми.
8. Контаміновані класи слів у сучасній українській мові.
9. Статус займенникових слів у граматичному ладі української мови.
10. Транспозиційні процеси у сфері займенникових слів.
11. Сучасні тенденції в утворенні вторинних прийменників.
12. Динамічні процеси у сфері сполучників і сполучникових слів.
13. Партикуляція в сучасній українській мові.
14. Граматичний статус і синтаксична спеціалізація зв’язок.
15. Статус і функції вигуків у граматичному ладі української мови.

До семінарського заняття № 3:

16. Відмінкова система української мови в дослідженнях Євгена Тимченка.
17. Відмінкова система української мови в дослідженнях Марії Плющ.
18. Концепція відмінка Анни Вежбицької.
19. Транспозиційна природа родового відмінка.
20. Семантико-синтаксична розгалуженість орудного відмінка.
21. Граматичний статус кличного відмінка (історичний аспект).
22. Функційний діапазон кличного відмінка.
23. Відмінкове втілення суб’єктної функції.
24. Динамічні процеси в іменниковому відмінюванні.
25. Категорія відмінка в комунікативній граматиці.

До семінарського заняття № 4:

26. Невідмінювані іменники на тлі словозмінних парадигм.
27. Сучасні тенденції в родовій категоризації іменника.
28. Проблема грамемного складу категорії роду.
29. Явище хитання в роді: витоки та сучасні тенденції.
30. Становлення категорії числа в українській мові.
31. Кореляція морфологічної категорії числа та поняттєвої категорії означеності/неозначеності.
32. Особливості реалізації числових протиставлень у сфері абстрактних іменників.
33. Категорія особи у сфері іменника та дієслова.
34. Кореляція морфологічної категорії особи та поняттєвої категорії персональності.
35. Лінгвістичний статус опозиції істот/ неістот.

До семінарського заняття № 5:

36. Становлення категорії виду в українській мові.
37. Становлення категорії часу в українській мові.
38. Категорія аспектуальності.
39. Категорія виду у сфері віддієслівних утворень.
40. Темпоральність і час. Типи темпоральних значень.
41. Транспозиція грамам категорії часу.
42. Категорія таксису. Її зв'язок з граматичною категорією часу.
43. Словотвірні репрезентанти категорії таксису.
44. Граматичний статус категорії способу (історичний аспект).
45. Транспозиція грамам категорії способу.
46. Категорія стану дієслова: теоретичні проблеми.
47. Категорія особи у сфері дієслова.
48. Синтаксичні функції безособових дієслів.
49. Дієслова неповної особової парадигми.
50. Умови й ступені транспозиції різних частин мови у сферу дієслова.

До семінарського заняття № 7:

51. Взаємодія категорії валентності й категорії відмінка.
52. Взаємодія категорії часу й категорії особи.
53. Корелятивність/ некорелятивність граматичних категорій і лексико-граматичних розрядів.
54. Взаємодія категорії особи дієслова та відмінка іменника.
55. Взаємодія категорії ступенів порівняння з іншими граматичними категоріями.

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ Й ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТУ

Написання й захист реферату є важливою формою самостійної навчальної діяльності студентів. Реферат з дисципліни “Морфологічні категорії української мови” – це самостійна творча робота магістранта, яка засвідчує його знання спеціальної літератури з обраної теми, розуміння основних підходів до розв’язку теоретичної або практичної проблеми, а також відбиває власні наукові погляди майбутнього лінгвіста. Виклад матеріалу не повинен обмежуватися лише описовим підходом до розкриття обраної теми, він має відображати авторську аналітичну оцінку стану досліджуваної проблеми й власний погляд на можливі шляхи її розв’язання.

Реферат повинен становити самостійне дослідження й мати таку **структуру**:

1 Титульна сторінка.

2 Зміст.

3 Вступ – містить обґрунтування вибору теми та її актуальності, оцінку стану дослідження обраної проблеми, формулювання мети й завдань реферату.

4 Основна частина – охоплює огляд історії вивчення питання або сучасний стан його опрацювання, критичний аналіз літератури, виклад сутності питання та висвітлення різних підходів до розв’язання обраної проблеми.

5 Висновки – оцінка ступеня досягнення поставленої у вступі мети, теоретичне узагальнення про те, є цінним у реферованих роботах, що вимагає додаткового аналізу й уточнення, а що викликає сумніви, наукове обґрунтування власного погляду на обрану проблему, перспективи подальшого дослідження цієї теми.

6 Список використаної літератури.

Вимоги до **оформлення**: Текст реферату подають в роздрукованому вигляді (1 примірник). Шрифт – Times New Roman, 14 кегль, міжрядковий інтервал 1,5, береги: лівий – 30 мм, правий – 10 мм, верхній – 20 мм, нижній – 20 мм. Нумерація сторінок – у правому верхньому куті. Обсяг реферату – 10-15 сторінок.

Робота над рефератом передбачає такі **етапи**:

1. Вступний – вибір теми, добір літератури для реферування, початок її опрацювання, складання плану й написання вступу.

2. Основний – детальне опрацювання літератури, робота над змістом і висновками реферату.

3. Прикінцевий – оформлення реферату, критична оцінка його змісту, виправлення виявлених недоліків, передання однокурсникові на рецензування.

4. Захист реферату – під час семінарського заняття.

Порядок захисту:

1. Стисле повідомлення про актуальність теми реферату, повідомлення мети роботи, отримані результати, власні висновки й перспективи подальшого дослідження обраної теми. Виступ не повинен перевищувати 10 хвилин.

2. Відповіді магістранта на запитання викладача й однокурсників.

3. Рецензія однокурсника на реферат (самостійність, своєчасність, відповідність змісту темі, повнота її розкриття, дотримання вимог щодо оформлення тощо).

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ РЕЦЕНЗІЇ

Рецензія – це невеликий (стандартний обсяг 1800-3600 знаків, одна-дві сторінки формату А4) текст, який містить огляд, аналіз та оцінку реферату.

Зміст рецензії містить оцінку роботи за такими критеріями:

- ✓ складність обраної теми та обґрунтування її актуальності;
- ✓ самостійність і повнота викладу матеріалу;
- ✓ ступінь аргументації тверджень;
- ✓ логічність і новизна наукових тверджень;
- ✓ відповідність результатів виконаного реферату його меті;
- ✓ аргументованість висновків;
- ✓ стиль і грамотність викладу.

Оцінка змісту й результатів реферату має бути об'єктивною та відбивати як позитивні, так і негативні аспекти роботи. Зокрема, у рецензії висловлюють зауваження щодо змісту реферату, наголошують на висновках і твердженнях, що викликають сумніви, пропонують рекомендації щодо подальшої роботи над цією темою, зазначають про можливі шляхи практичного використання результатів рецензованої праці (наприклад, може стати підґрунтям для підготовці наукової статті, випрацювання практичних рекомендацій у певній галузі, теоретичною платформою для магістерського дослідження тощо).

Рецензію складають у довільній формі та після тексту ставлять особистий підпис.

ЗАПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Граматика як наука. Її складники та їхній взаємозв'язок.
2. Засадничі поняття морфології: «граматична категорія», «граматичне значення», «граматична форма». Засоби вираження граматичних значень.
3. Відмінності підходів різних лінгвістів до вивчення граматичної системи мови в сучасному мовознавстві.
4. Критерії виокремлення частин мови.
5. Найвідоміші гомогенні класифікації частин мови.
6. Найвідоміші гетерогенні класифікації частин мови.
7. Іменник та дієслово як центральні частини мови.
8. Частиномовна периферія: прикметник, прислівник, числівник.
9. Проблема займенникових слів.
10. Історія формування числівника як частини мови та його статус у найвідоміших класифікаціях частин мови. Морфологічні категорії числівника.
11. Граматичний статус інфінітива.
12. Граматична специфіка дієприкметників і дієприслівників. Їхні морфологічні категорії.
13. Граматичний статус слів категорії стану.
14. Проблема визначення статусу модальних слів.
15. Поняття транспозиції. Ступені взаємопереходу частин мови.
16. Адвербіалізація в сучасній українській мові.
17. Функційна спеціалізація аналітичних синтаксичних морфем (зв'язка, прийменник, сполучник, частка).
18. Порівняльна характеристика прийменника й зв'язки.
19. Проблема визначення граматичного статусу вигуків.
20. Підходи до класифікації морфологічних категорій. Найвідоміші класифікації.
21. Найвідоміші концепції категорії відмінка (Р. Якобсона, Ч. Філмора, Є. Куриловича, І. Вихованця).
22. Роль категорії відмінка в структурі речення.
23. Взаємодія категорії відмінка й категорії валентності дієслова.
24. Категорійні функції відмінків.
25. Некатегорійні функції відмінків.
26. Системи функцій кожної із грамем відмінкової системи української мови.
27. Категорія роду у сфері іменника. Її периферійність з-поміж інших іменникових категорій.
28. Категорії числа іменників: семантичне підґрунтя, сфера охоплення, графемний склад.
29. Лінгвістичні дискусії щодо виокремлення категорії істот/неістот.
30. Реалізація категорії роду у сфері прикметника й дієслова.
31. Реалізація категорії числа у сфері прикметника й дієслова.
32. Морфологічні категорії займенникових слів.
33. Граматична категорія особи. Її реалізація у сфері іменника й дієслова.
34. Власне-дієслівні й невластне-дієслівні граматичні категорії. Центральні й периферійні дієслівні категорії.
35. Валентність дієслова як міжрівнева категорія.

36. Власне-дієслівні граматичні категорії. Їхнє ранжування.
37. Категорія виду дієслова: семантичне підґрунтя, сфера поширення, грамемний склад.
38. Взаємодія категорії виду та родів дієслівної дії.
39. Категорія способу дієслова. Підходи до потрактування її грамемної структури.
40. Категорія часу дієслова.
41. Взаємодія категорії часу та категорії виду.
42. Граматичний статус категорії стану дієслова на українському мовному матеріалі.
43. Погляди дослідників на визначення граматичного статусу категорії перехідності/неперехідності.
44. Морфологічна безкатегорійність і одноформність прислівника.
45. Міжривнева категорія ступенів порівняння.
46. Синтаксичне спрямування морфологічних категорій.
47. Різновиди взаємодії морфологічних категорій.
48. Взаємодія іменникових категорій.
49. Взаємодія дієслівних категорій.
50. Взаємодія іменникових і дієслівних категорій.

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

ПІДРУЧНИКИ Й ПОСІБНИКИ

1. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : [підручник] / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К.: Либідь, 1993. – 334 с.
2. Бондарко А.В. Вид и время русского глагола (значение и употребление) : пособ. для студентов / А.В. Бондарко. – М. : Просвещение, 1971. 239с.
3. Бондарко А. В. Русский глагол : [пособие для студентов и учителей] / А.В. Бондарко, Л.Л. Буланин ; под ред. Ю.С. Маслова. – Л. : Просвещение, 1967. – 192 с.
4. Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) : [учеб. пособие для филол. специальностей ун-тов / Авт. предисл. Н.Н. Прокопович, В.А. Белашапкина]. – 2-е изд. / В.В. Виноградов – М. : Высш. шк., 1972. – 614 с.
5. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : [Академ. граматика української мови / За ред. І. Вихованця] / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 400 с.
6. Граматика чеської мови / [Й.Ф. Андреш, Т.І. Матвієнко, Г.І. Неруш, О.Л. Паламарчук та ін.]; АН України. Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1992. – 374 с.
7. Мацько Л.І. Інтер'єктиви в українській мові : [навч. посіб.] / Л.І. Мацько. – К. : КДПІ, 1981. – 128 с.
8. Милославский И.Г. Морфологические категории современного русского языка: [учебн. пособие по спецкурсу для студ. пед. ин-тов] / И.Г. Милославский. – М. : Просвещение, 1981. – 253 с.
9. Плющ М.Я. Відмінок у семантико-синтаксичній структурі речення : [навч. посібник] / М.Я. Плющ. – К. : КДПІ, 1978. – 107 с.
10. Русская грамматика: [в 2-х т.] / Vědecký redaktor Karel Horálek. – Praha : Academia, 1979. – Т. 1. – 664 с.
11. Русская грамматика: [в 2-х т.] / Глав. ред. Н.Ю. Шведова. – Т. 1 : Фонетика; Фонология; Ударение; Интонация; Словообразование; Морфология. – М. : Наука, 1982. – 783 с.
12. Современный русский язык: Хрестоматия [в 3-х ч.] – Ч. 2 Словообразование. Морфология. [авт.-состав. Т.Н. Волинец, В.Л. Леонович, И.С. Ровдо]. – Минск : БГУ, 2005. – 242 с.
13. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1969. – 583 с.
14. Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947-1953 рр.) / Юрій Шевельов. – К. : Темпора, 2012. – 664 с.

МОНОГРАФІЇ

1. Адмони В.Г. Грамматический строй как система построения и общая теория грамматики / В.Г. Адмони. – Л. : Наука, 1988. – 238 с.
2. Азарова Л.Є. Дієприслівники в українській мові: статус, функціонування : [монографія] / Л.Є. Азарова, Е.С. Сосинович. – Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2005. – 124 с.
3. Арполенко Г.П. Числівник української мови : [монографія] / Г.П. Арполенко, К.Г. Городенська, Г.Х. Щербатюк. – К. : Наук. думка, 1980. – 242 с.

4. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли ; пер. с 3-го франц. изд. Е.В. и Т.В. Вентцель ; ред., вступ. статья и прим. Р.А. Будагов. – М. : Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.
5. Барчук В. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис : [монографія] / В. Барчук. – Івано-Франківськ : Сімик, 2011. – 416 с.
6. Бацевич Ф. Частки української мови як дискурсивні слова : [монографія] / Флорій Баєвич. – Львів : ПАІС, 2014. – 288 с.
7. Безпояско О.К. Іменні граматичні категорії / О.К. Безпояско. – К. : Наук. думка, 1991. – 171 с.
8. Бенвенист Э. Общая лингвистика [пер. с фр.; под ред., с вступ. статей и коммент. Ю.С. Степанова] / Э. Бенвенист. – М. : Прогресс, 1974. – 447 с.
9. Бондар О.І. Темпоральні відношення в сучасній українській літературній мові : Система засобів вираження : [наукова монографія] / О.І. Бондар. – Одеса : Астропринт, 1996. – 192 с.
10. Бондарко А.В. Грамматическая категория и контекст / А.В. Бондарко. – Л. : Наука, 1971. – 115 с.
11. Бондарко А.В. Теория морфологических категорий / А.В. Бондарко. – Л. : Наука, 1976. – 255 с.
12. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1980. – 286 с.
13. Вихованець І.Р. Система відмінків української мови / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1987. – 231 с.
14. Вихованець І.Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
15. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / За заг. ред. О.С. Мельничука. – К. : Наук. думка, 1966. – 594 с.
16. Габай А.Ю. Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській мові / А.Ю. Габай. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 232 с.
17. Городенська К.Г. Сполучники української мови: [монографія] / К.Г. Городенська. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 208 с.
18. Гнатюк Г.М. Дієприкметник у сучасній українській літературній мові / Г.М. Гнатюк. – К. : Наук. думка, 1982. – 247 с.
19. Грищенко А.П. Прикметник в українській мові / А.П. Грищенко. – К. : Наук. думка, 1978.
20. Жовтобрюх М.А. Нарис історії українського радянського мовознавства (1918-1941). – К. : Наук. думка, 1991. – 256 с.
21. Загнітко А.П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці / А.П. Загнітко. – К. : Вища шк., 1990. – 129 с.
22. Загнітко А.П. Морфологічні категорії іменника в синтагматиці і парадигматиці / А.П. Загнітко. – К. : Вища шк., 1989. – 63 с.
23. Загнітко А.П. Структура та ієрархія валентних значень дієслова / А.П. Загнітко. – К., 1990. – 64 с. – (Препринт / Навчально-метод. каб. з вищ. освіти).
24. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови : Морфологія : [монографія] / А.П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 1996. – 365 с.

25. Зализняк А.А. Русское именное словоизменение / А.А. Зализняк. – М. : Наука, 1967. – 370 с.
26. Калько М. Аспектуальність: категоризація, класифікація і репрезентація в сучасній українській літературній мові : [монографія] / М. І. Калько. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2008. – 384 с.
27. Клобуков Е.В. Семантика падежных форм в современном русском литературном языке (Введение в методику позиционного анализа). – М. : Изд-во МГУ, 1986. – 117 с.
28. Костусяк Н.М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови : [монографія] / Н. М. Костусяк. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 452 с.
29. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения : : [монографія] / Е.С. Кубрякова. – М. : Ин-т языкознания РАН, 1997. – 327 с.
30. Курилович Е. Очерки по лингвистике : сб. ст. / Ежи Курилович ; пер. с польск., фр., англ., нем. ; под общ. ред. В. А. Звегинцева. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1962. – 456 с.
31. Кучеренко І.К. Категорія відмінка в сучасній українській мові / І.К. Кучеренко. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1961. – 52 с.
32. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови : морфологія / І.К. Кучеренко. – [вид. 2-ге, уточ. й доповн.] – Вінниця : Поділля-2000, 2003. – 463 с.
33. Лаврентьев А.М. Категория падежа и лингвистическая типология. На материале русского языка : [монография] / А.М. Лаврентьев. – Новосибирск : Новосиб. гос. ун-т, 2001. – 216 с.
34. Лукінова Т.Б. Числівники в слов'янських мовах (порівняльно-історичний нарис). – К. : Наук. думка, 2000. – 369 с.
35. Мацицька Т.Є. Граматична структура дієслівної валентності / Т.Є. Мацицька. – Луцьк : Волинськ. держ. ун-т, 1998. – 206 с.
36. Матвіяс І.Г. Іменник в українській мові / І.Г. Матвіяс. – К. : Рад. шк., 1974. – 184 с.
37. Мещанинов И.И. Глагол / И.И. Мещанинов. –Л. : Наука, 1982. – 272 с.
38. Мещанинов И.И. Члены предложения и части речи / И.И. Мещанинов. – М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1945. – 321 с.
39. Мірченко М.В. Структура синтаксичних категорій / М.В. Мірченко. – [2-ге вид., переробл.] – Луцьк : РВВ «Вежа» Волинськ. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 393 с.
40. Мучник И.П. Грамматические категории глагола и имени в современном русском литературном языке / И.П. Мучник; [Академия наук СССР, Ин-т рус. яз.]. – М. : Наука, 1971. – 297 с.
41. Німчук В.В. Мовознавство на Україні в XIV–XVII ст. : [монографія] / В.В. Німчук – К. : Наук. думка, 1985. – 221 с.
42. Ожоган В. Займенникові слова у граматичній структурі сучасної української мови / В.М. Ожоган. – К., 1997. – 231 с.
43. Півторак Г.П. Морфологія інфінітива в східно-слов'янських мовах : (Порівняльно-історичний нарис) / Г.П. Півторак. – К. : Наук. думка, 1974. – 144 с.
44. Плющ М. Я. Словоформа в семантично елементарному та ускладненому реченні. Вибрані праці / М. Я. Плющ. – К. : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 362 с.
45. Потебня А.А. Из записок по русской грамматике / А.А. Потебня. – М. : Учпедгиз, 1958. – Т. I–II. – 536 с.
46. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике: в 4 т. / А. А. Потебня. – М. : Просвещение, 1977. – Т. IV. – Вип. II: Глагол. – 406 с.

47. Русанівський В. М. Структура українського дієслова / В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1971. – 315 с.
48. Скаб М.С. Граматика апеляції в українській мові : [монографія] / М.С. Скаб. – Чернівці: Місто, 2002. – 272 с.
49. Степаненко М.І. Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення та речення / М.І. Степаненко. – К. : НАН України, Український мовно-інформаційний фонд, 1997. – 216 с.
50. Творительный падеж в славянских языках / Под. ред. С.Б. Бернштейна. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – 379 с.
51. Тимченко Є.К. Функции генитива в южнорусской языковой области / Є.К. Тимченко. – Варшава, 1913. – 276 с.
52. Тимченко Є.К. Локатив в українській мові : З української складні / Є.К. Тимченко. – К. : Червоний шлях, 1925. – 71 с.
53. Тимченко Є.К. Вокатив і інструменталь в українській мові / Є.К. Тимченко. – К. : Вид-во ВУАН, 1926. – 118 с.
54. Тимченко Є.К. Номінатив і датив в українській мові / Є.К. Тимченко. – К. : З друкарні Української Академії Наук, 1926. – 64 с.
55. Тимченко Є.К. Акузатив в українській мові : З української складні / Є.К. Тимченко. – К. : Вид-во ВУАН, 1928. – 101 с.
56. Топоров В.Н. Локатив в славянских языках / В.Н. Топоров. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 379 с.
57. Чапля І.К. Прислівники в українській мові / І.К. Чапля. – Х. : Вид-во Харків. держ. ун-ту, 1960. – 124 с.
58. Якобсон Р.О. Избранные работы: [пер. с англ., нем., фр. яз. / Сост. и общ.ред. В.А. Звегинцева; Предисл. В.В. Иванова] / Р.О. Якобсон. – М. : Прогресс, 1985. – 455 с.
59. Ярошевич І.А. Українська морфологічна термінологія ХХ – початку ХХІ ст. : [монографія] / І.А. Ярошевич; [за заг. редакцією Л.О.Симоненко]. – К. : КНЕУ, 2010. – 195 с.
60. Bearman M., Brown D., Corbett G.G. The syntax-Morphology Interface: A Study of Syncretism. – Cambridge : Cambridge University Press, 2005. – 279 p.
61. Givon T. Functionalism and Grammar. Amsterdam; Philadelphia; John Benjamins, 1995. – 486 p.

НАУКОВІ СТАТТІ

1. Бабаев К.В. О происхождении личных местоимений в языках мира / К.В. Бабаев // Вопросы языкознания. – 2009. – № 4. – С. 119-138.
2. Бабайцева В.В. Зона синкретизма в системе частей речи современного русского языка / В.В. Бабайцева // Филологические науки. – 1983. – № 5. – С. 49-55.
3. Барчук В. Граматична категорія темпоральності: семантико-структурний аспект / Володимир Барчук // Мовознавство. – 2011. – № 6. – С. 64-76.
4. Барчук В. Формальна і функціонально-семантична співвіднесеність категорій часу і способу / В. Барчук // Українська мова. – 2011. – № 4. – С. 77-84.
5. Безпояско О.К. Зони перехідності в граматичній категорії числа іменника / О.К. Безпояско // Мовознавство. – 1995. – № 2-3. – С. 12-26.

6. Безпояско О.К. Формально-семантична кореляція у системі іменних граматичних категорій / О.К. Безпояско // Мовознавство. – 1992. – № 1. – С. 33-38.
7. Безпояско О. Частка на тлі мови і мовлення / Олена Безпояско // Українська мова. – 2003. – № 3-4. – С. 77-82.
8. Безрук Л.П. Категорія числа речовинних іменників в аспекті семантики / Л.П. Безрук // Мовознавство. – 1982. – №4. – С.33-36.
9. Богданов В.В. Роль грамматических категорий в семантике предложения / В.В. Богданов // Значение и смысл речевых образований : [межвуз. тематич. сб.] – Калинин : КГУ, 1979. – С. 14-24.
10. Бондарко А. В. К интерпретации одушевленности – неодушевленности, разрядов пола и категории рода (на материале русского языка) / А. В. Бондарко // Славянское и балканское языкознание. Проблемы морфологии современных славянских и балканских языков. – М. : Наука, 1976. – С. 25–39.
11. Бондарко А.В. О структуре грамматических категорий (отношения оппозиции и неопозитивного различия) / А.В. Бондарко // Вопросы языкознания. – 1981. – № 6. – С. 17–28.
12. Борщ Е.Г. Граматична особа і персональність (на матеріалі східнослов'янських мов) / Е. Г. Борщ // Мовознавство. – 1973. – № 4. – С. 50–58.
13. Бэбби Л. К построению формальной теории «частей речи» / Леонард Бэбби // Новое в зарубежной лингвистике – Вып. XV : Современная зарубежная лингвистика ; [сост. и общ. ред. Т. В. Булыгиной, А. Е. Кибрика]. – М. : Прогресс, 1970. – С. 163–249.
14. Вакула Г.Г. Категорія істот і неістот в українській мові / Г.Г. Вакула // Українська мова і література в школі. – 1966. – № 6. – С. 19-25.
15. Ващенко В.С. Явища переходу в системі частин мови / В.С. Ващенко // // Українська мова і література в школі. – 1953. – № 6. – С. 14-22.
16. Вежбицка А. Дело о поверхностном падеже / А. Вежбицка // Новое в зарубежной лингвистике. – 1985. – Вып. 15. – С. 303–341.
17. Вихованець І.Р. Дві версії про місцевий відмінок / І.Р. Вихованець // Мовознавство. – 1994. – № 1. – С. 25–30.
18. Вихованець І.Р. Категорія відмінка в проекції на семантико-синтаксичну структуру речення / І.Р. Вихованець // Українське мовознавство. – 1987. – Вип. 14. – С. 61–67.
19. Вихованець І.Р. Морфологічні і семантичні відмінки / І.Р. Вихованець // Функційно-когнітивні вияви граматичних структур : [зб. наук. пр.] / Редкол. : А.П. Загнітко (наук. ред.) [та ін.]. – К. : Ін-т змісту і методів навчання, 1998. – С. 13–
20. Вихованець І.Р. Українська відмінкова система у функційно-категорійному вимірі (Спроба перекласифікації відмінків) / І.Р. Вихованець // Наук. зап. Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2001. – Вип. 31. – Серія : Філол. науки (Мовознавство) – С. 13–16.
21. Вихованець І. Чи є безвалентні дієслова? / І. Вихованець // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. – Вип. 3. – Донецьк : ДонДУ, 1997. – С. 38–41.
22. Головин Б.Н. К вопросу о сущности грамматических категорий / Б.Н. Головин // // Вопросы языкознания. – 1955. – № 1. – С. 117–124.

23. Городенська К.Г. Морфологізація транспозиційних переходів / К.Г. Городенська // Теоретичні проблеми граматики. – Донецьк: ДонДУ, 1985. – С. 51-61.
24. Городенська К.Г. Онтологічні параметри граматичних категорій способу і часу / К. Г. Городенська // Мовознавство. – 1997. – №1. – С. 39–42.
25. Городенська К. Симетрія та асиметрія між'ярусних співвідношень / Катерина Городенська // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. – Вип. 4. – Донецьк : ДонДУ, 1998. – С. 11–16.
26. Граматики слов'янських мов: основа типології і характерології : [матер. темат. блоку XV Міжнар. з'їзду славістів, 20.08. – 27.08.2013, Мінськ, Республіка Білорусь]. – К. : ТОВ "КММ", 2013. – С. 4-15.
27. Грещук Б. Граматичні і лексико-семантичні категорії в категоризації дійсності / Б. Грещук // Вісник Львівського університету. Сер.: Філологічна. – 2012. – Вип. 57. – С. 75-83.
28. Докулил М. К вопросу о морфологической категории // Вопросы языкознания. – 1967. – №6. – С. 3-16.
29. Долгов Ю.С. Тип валентности как грамматическая категория в русском языке / Ю.С. Долгов // Рус. языкознание. – 1990. – Вып. 21. – С. 44–49.
30. Дорофеев Ю. Когнитивный подход к выделению частей речи / Юрий Дорофеев // Лінгвістичні студії: [зб. наук. праць]. – Вип. 22. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – С. 97-101.
31. Дроботенко В. Категорія особи і категорія персональності: специфіка функційно-структурної ієрархії / Валентина Дроботенко // Лінгвістичні студії : [зб. наук. праць]. – Вип. 22. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – С. 101–103.
32. Ельмслев Л. О категории личности неличности и одушевленности неодушевленности / Л. Ельмслев // Принципы типологического анализа языков различного строя. – М. : Наука, 1972. – С. 114-152.
33. Еляшевська О. До питання про категорію числа іменників у сучасному українському мовознавстві / О. Еляшевська // Вісник Львівського ун-ту. – Серія філол., 2004. – Вип. 34. – Ч. I. – С. 134-139.
34. Єрмоленко С.С. До питання про системну зумовленість переносних значень морфологічних категорій / С.С. Єрмоленко // Мовознавство. – 1990. – №2. – С. 31-38.
35. Жаркова А.В. Отражение глагольно-именной природы инфинитива в его синтаксических функциях / А.В. Жаркова // Рус. яз. в шк. – 1982. – № 4. – С. 88–92.
36. Загнітко А.П. Аналітизм у системі дієслівних категорій / А.П. Загнітко // Мовознавство. – 1993. – № 1. – С. 25-33.
37. Загнітко А.П. Взаємодія іменних і дієслівних категорій / А.П. Загнітко // Мовознавство. – 1992. – №5. – С. 19-28.
38. Загнітко А.П. Категорія роду в системі граматичних категорій іменника / А.П. Загнітко // Мовознавство. – 1987. – № 2. – С. 62-67.
39. Загнітко А.П. Категорія стану в системі граматичних категорій дієслова / А.П. Загнітко // Українське мовознавство. – Вип. 17. – 1990. – С. 77-84.
40. Загнітко А.П. Семантика іменних категорій / А.П. Загнітко // Мовознавство. – 1990. – № 1. – С. 29-34.
41. Загнітко А.П. Центр і периферія функціональної морфології / А.П. Загнітко // Мовознавство. – 1991. – № 2. – С. 54-60.
42. Зализняк А.А. К вопросу о грамматических категориях рода и одушевленности в

- современном русском языке // Вопросы языкознания. – 1964. – № 4. – С. 25-40.
43. Золотова Г.А. Категория лица в синтаксическом аспекте / Г.А. Золотова // Исследования по славянской филологии : сборник, посвященный памяти академика В. В. Виноградова. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1974. – С. 109–116.
44. Золотова Г.А. О синтаксической природе современного русского инфинитива / Г.А. Золотова // Науч. докл. высш. шк. Филолог. науки. – 1979. – № 5. – С. 43–51.
45. Калько М. Аспектуальні класи українського дієслова на тлі класів З. Вендлера / М. Калько // Українська мова. – 2009. – № 3. – С. 17-27.
46. Калько М.І. Видова неоднорідність дієслів як вияв взаємодії категорії виду з їх лексичним значенням / М.І. Калько // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 31-38.
47. Карпенко Ю.О. Ще раз про критерії виділення частин мови / Ю.О. Карпенко. – Мовознавство. – 2001. – № 3. – С. 76-80.
48. Кацнельсон С.Д. К понятию типов валентности / С.Д. Кацнельсон // Вопросы языкознания. – 1987. – № 3. – С. 20–31.
49. Кацнельсон С.Д. Заметки о падежной теории Ч. Филлмора / С.Д. Кацнельсон // Вопросы языкознания. – 1988. – № 1. – С. 110–117.
50. Кобилянська В. Валентність зворотних дієслів сучасної української мови / Вікторія Кобилянська // Українське мовознавство: [міжвідомчий наук. зб]. – К. : Вид-во Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, 2015. – Вип. 45/1. – С. 204-211.
51. Кобченко Н. Доцентрове спрямування локатива // Наук. зап. Кіровогр. держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. – Вип. 75 (2). – Серія: Філол. науки (мовознавство) – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – С. 57-60.
52. Кобченко Н. Категорійний статус прономінативів з наголошеним префіксом ні- / Ю.О. Карпенко // Українська мова. – 2014. – № 4. – С. 102-116.
53. Козіна Ю.В. Категорія істоти як історична інновація у граматичній системі української мови / Ю.В. Козіна // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство. – 2011. – Т. 19. – Вип. 17(2). – С. 99-105.
54. Косеська-Тошева В. Сітковий опис граматичного часу / В. Косеська-Тошева // Мовознавство. – 2006. – № 2-3. – С. 90-95. (Koseska-Toszewa V. Opis sieciowy czasu).
55. Костусяк Н. Морфологічні та семантичні відмінки сучасної української літературної мови / Наталія Костусяк // Українська мова. – 2013. – № 4. – С. 45-58.
56. Костусяк Н. Синтаксичне функціонування граматичних категорій / Н.М. Костусяк // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер.: Філологічна. – 2012. – Вип. 26. – С. 150-152.
57. Кочерган М.П. Теорія функціонально-семантичного поля і її застосування в зіставному мовознавстві / М.П. Кочерган // Мовознавство. – 2007. – № 4-5. – С. 13-19.
58. Курновсова Н.О. Про знаковий статус вигуків / Н.О. Курновсова // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 67-68.
59. Кутня Г. До проблеми аналізу дієслівної категорії стану в сучасній українській літературній мові (традиції та новаторство в морфологічних студіях) / Галина Кутня // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів : Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2010. – Вип. 17. – С. 417-422.

60. Кучеренко І.К. Граматична характеристика дієприкметника і його місце в системі частин мови / І.К. Кучеренко // Мовознавство. – 1967. – №4. – С. 12-20.
61. Кушлик О.П. Комплексне визначення частиномовного статусу “перехідних одиниць” / О.П. Кушлик // Мовознавство. – 1997. – №4-5. – С. 45-49.
62. Лаврінець О.Я. Активні і пасивні конструкції в сучасній українській науковій мові / О.Я. Лаврінець // Наукові записки НаУКМА. – Філологічні науки. – 2010. – Т. 111. – С. 11-16.
63. Луценко Н.А. Вид и время (Проблемы разграничения и взаимодействия) / Н.А. Луценко // Вопросы языкознания. – 1985. – № 2. – С. 43-50.
64. Любченко Т.В. Семантична основа видового протиставлення / Т.В. Любченко // Studia linguistica. – 2014. – Вип. 8. – С. 361-364.
65. Мельник Ю.В. Давноминулий час: проблеми та гіпотези / Ю.В. Мельник // Мовознавство. – 1996. – № 1. – С. 30-32.
66. Мерінов В.В. До питання про граматичну синонімію числових форм істот-осіб / В.В. Мерінов // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство. – 2011. – Т. 19. – Вип. 17(2). – С. 41-47.
67. Моргунюк В. Творення, вживання та йменування слів, яким властива категорія виду / В. Моргунюк // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2008. – № 620. – С. 20-25.
68. Мукан Г.М. Перехідні явища в системі частин мови / Г.М. Мукан // Українська мова і література в школі. – 1976. – № 11. – С. 15-22.
69. Ожоган В.М. Категорія числа відзайменникових іменників // Мовознавство. – 1996. – № 2-3. – С. 55-60.
70. Ожоган В. Транспозиційні процеси у складі прономінативних слів / В.М. Ожоган // Граматика слова і граматики мови. – Донецьк : ДонНУ, 2005. – С. 97-114.
71. Озерова Н.Г. Взаємодія семантичних і морфологічних категорій російських та українських субстантивів / Н.Г. Озерова // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 17-26.
72. Помірко Р.С. Граматична категорія числа та її семантико-словотвірна функція / Р.С. Помірко // Мовознавство. – 1992. – № 1. – С. 70-74.
73. Попова З.Д. К теории падежного значения / З.Д. Попова // Вопросы языкознания. – 1970. – № 4. – С. 92-101.
74. Попович М.М. Категорія означеності / неозначеності іменника в контексті теорії актуалізації Ш. Баллі / М.М. Попович // Мовознавство. – 2001. – № 1. – С. 58-66.
75. Рискаль Н.М. Синтагматичні зв'язки і парадигматичні відношення слів категорії стану / Н.М. Рискаль // Мовознавство. – 1993. – № 4. – С. 53-57.
76. Сидоренко Т.М. Взаємодія граматичної категорії виду і лексико-граматичної категорії способів (родів) дієслівної дії / Т.М. Сидоренко // Культура народів Причорномор'я. – 2002. – № 32. – С. 225-229.
77. Симонова К.С. До питання про статус службових слів у науковій концепції частин мови / К.С. Симонова // Наукові записки НаУКМА. – Філологічні науки. – 2010. – Т. 34. – К., 2004. – 46-50 с.
78. Симонова К.С. Перехідні явища в системі частин мови і питання правопису (на матеріалі незмінних частин слів) / К.С. Симонова // Наукові записки НаУКМА. – Філологічні науки. – 2010. – Т. 18. – К., 2000. – 6-14 с.

79. Скаб М.С. Вокатив на тлі взаємодії рівнів мови / М.С. Скаб // Мовознавство. – 1990. – № 5. – С. 30-33.
80. Соколова С. Актуальні проблеми сучасної української аспектології / Світлана Соколова // Граматика слова і граматики мови. – Донецьк : ДонНУ, 2005. – С. 7-27.
81. Соколова С. О. Граматична категорія особи українського дієслова (функціональний аспект) / С.О. Соколова // Лінгвістичні студії : [зб. наук. праць]. – Черкаси : БРАМА–ІСУЕП, 1999. – Вип. 3. – С. 86–94.
82. Соколова С. Фазовий характер видового протиставлення / Світлана Соколова // Лінгвістичні студії: [зб. наук. праць]; [гол. ред. А. П. Загнітко]. – Донецьк : ДонНУ, 2013. – Вип. 26. – С. 53-60.
83. Соколова С.О. Час та його відображення в граматичних категоріях дієслова / С.О. Соколова // Мовознавство. – 1995. – № 4-5. – С. 11-17.
84. Степанов Ю.С. Проблема классификации падежей : (Совмещение классификаций и его следствия) // Вопросы языкознания. – 1968. – № 6. – С. 36–48.
85. Тарланов З.К. Категория падежа: к проблеме ее грамматического статуса и этноментальной соотнесенности / З.К. Тарланов // Филологические науки. – 2011. – № 2. – С. 36-46.
86. Тараненко О.О. Сучасні тенденції до перегляду нормативних засад української літературної мови і явище пуризму (у межах граматичних категорій іменника) // Мовознавство. – 2005. – № 3-4. – С. 85-104.
87. Травничек Фр. Заметки о «категории состояния» // Вопросы языкознания. – 1956. – № 3. – С. 46–53.
88. Филичева Н.И. Понятие синтаксической валентности в работах зарубежных языковедов / Н.И. Филичева // Вопросы языкознания. – 1967. – № 2. – С. 118–125.
89. Циганенко Г.П. Категорія особи і суб'єктність дієслова (на матеріалі російської мови) / Г.П. Циганенко // Мовознавство. – 1994. – № 4–5. – С. 40–45.
90. Чешко Е.В. К вопросу о падежных корреляциях / Е.В. Чешко // Вопросы языкознания. – 1960. – № 2. – С. 50–56.
91. Чубань Т.В. Особливості префіксального вираження видових відмінностей у системі двовидових дієслів / Т.В. Чубань // Мовознавство. – 1996. – № 2-3. – С. .
92. Шведова Н.Ю. Дихотомія «присловные — неприсловные падежи» в ее отношении к категориям семантической структуры предложения / Н.Ю. Шведова // Славянское языкознание: [VIII Междунар. съезд славистов, Загреб – Любляна, сент. 1978. Докл. сов. делегации]. – М.: Наука, 1978. – С. 450-467.
93. Ясакова Н.Ю. Кваліфікація граматичних значень особи в іменнику: традиція та сучасні погляди / Н.Ю. Ясакова // Наукові записки НаУКМА. – Філологічні науки. Т. 164. – К., 2014. – С. 39-43.
94. Fillmore Ch. The Case for Case / Ch. Fillmore // Universals in linguistic theory. – New York : Holt, Rinehart, Winston, 1968. – P. 1–88.
95. Groot A.W. de. Classification of Cases and Uses of Cases // For Roman Jakobson: Essays on the Occasion of his Sixtieth Birthday. – Hague, 1956. – P. 187-194.

АВТОРЕФЕРАТИ

1. Баракатова Н.А. Парадигма дієслова в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н.А. Баракатова. – К., 1999. – 17 с.
2. Борецький В.В. Транспозиційні відношення у сфері семантико-граматичних категорій іменника : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В.В. Борецький. – К., 2008. – 24 с.
3. Воловенко І.В. Диференціація родової належності нових іменників на позначення осіб в українській літературній мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / І.В. Воловенко. – К., 2010. – 20 с.
4. Данилюк І.Г. Синкретизм у системі частин мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І.Г. Данилюк. – Донецьк, 2006. – 20 с.
5. Джура А.С. Синтаксична транспозиція відмінкових форм (на матеріалі іменникових форм родового відмінка) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / А.С. Джура. – К., 2000. – 19 с.
6. Костусяк Н.М. Категорія ступенів порівняння у граматичній системі української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н.М. Костусяк – К., 1998. – 20 с.
7. Назаренко І.О. Транспозиція граматичних форм іменних частин мови: функціонально-семантичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / І.О. Назаренко. – Запоріжжя, 2009 . – 20 с.
8. Романюк С.А. Грамемна структура категорії темпоральності в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова» / С.А. Романюк . – Київ, 2007. – 18 с.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Види робіт	Кількість	Максимум балів за 1	Разом
Робота в триместрі:			
Семінарські заняття	7	5	35
Контрольна робота	1	10	10
Реферат	1	13	13
Рецензія на реферат	1	2	2
Іспит	1	40	40
Разом			100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка		Характер відповіді, повідомлення
F – «незадовільно»	0–59 балів	Магістрант відтворює менше ніж половину матеріалу прослуханої лекції (якщо тема винесена на самостійне вивчення, то, опрацювавши питання за навчальними підручниками – без додаткової літератури, студент може відтворити меншу його частину), не законспектував рекомендовані до кожного семінару наукові праці. Відповіді властивий низький рівень усвідомлення, інколи звучать завчені напам'ять фрази, що не можуть бути чітко поясненими.
E – «достатньо»	60–65 балів	Магістрант досить послідовно й логічно відтворює матеріал лекції. У разі самостійного вивчення теми – може переказати понад половину матеріалу, спираючись на власний конспект, проте не може обґрунтувати висловлені думки, неточно дає визначення деяких морфологічних категорій і неточно характеризує їхню структуру; відповідає на більшість запитань, що конкретизують відповідь; може навести окремі завчені приклади; застосовує набуті знання лише в стандартних ситуаціях. Законспектував понад 30% рекомендованих до кожного семінару наукових праць, може окреслити їхню тематику й порушені в них проблеми. У відповіді робить до чотирьох фактичних, п'яти мовленнєвих помилок.
D – «задовільно»	66–70 балів	Магістрант здатен досить зв'язно висловлюватися, добре відтворювати матеріал прослуханої лекції (якщо тема винесена на самостійне опрацювання – переказує зміст кількох підручників, наводячи окремі приклади); може за допомоги викладача або іншого студента схарактеризувати структуру майже всіх морфологічних категорій. Законспектував понад 50% рекомендованих до кожного семінару наукових праць, може пояснити порушені в них проблеми. Застосовує набуті знання в стандартних ситуаціях, але ще не готовий виконувати навчальні роботи, що вимагають застосування трансформаційних умінь; мовлення стилістично недосконале, висловлення не завжди точне; робить до чотирьох мовленнєвих помилок.

С – «Добре»	71–80 балів	<p>Магістрант добре володіє навчальним матеріалом, спроможний із незначною сторонньою допомогою аналізувати, узагальнювати, переконструювати його. Законспектував 80% рекомендованих до кожного семінару наукових праць, характеризує порушені в них проблеми та робить зіставний аналіз розв'язків цих проблем із здобутками традиційної граматики. Визначення мовних явищ і понять бездоганні. Фактичні помилки у відповіді відсутні. У разі, якщо матеріал винесено на самостійне опрацювання, магістрант демонструє вміння не лише переказувати, а й аналізувати матеріал, даючи прочитаному власну оцінку, аргументуючи висловлені тези загальновідомими доказами. Готуючись до питання, винесеного на самостійне вивчення, студент опрацював більшість додаткових посібників, рекомендованих викладачем. Мовлення чітке, логічне.</p>
В – «дуже добре»	81–91 бал	<p>Магістрант цілком опанував теоретичний матеріал, логічно й послідовно викладає його, пов'язуючи з вивченим раніше, наводить самостійно приклади та коментує їх, спроможний простежити історію питання чи мовного явища, демонструє вміння застосувати набуті знання в нестандартних ситуаціях. Законспектував 90% рекомендованих до кожного семінару наукових праць, блискуче висвітлює їхню проблематику, може критично оцінити теоретичне значення цих праць та внесок їхніх авторів у теорію категорійної граматики. У разі, якщо матеріал винесено на самостійне опрацювання, магістрант виявляє творчий підхід до вивчення (наприклад, самостійно уклав структурно-логічну схему, таблицю й под.), засвідчує ознаки самостійної життєвої позиції, оцінюючи нові факти, явища, погляди; визначає мету власної навчальної діяльності тощо. Під час підготовки до заняття, окрім запропонованих викладачем додаткових посібників, опрацював самостійно дібрану літературу, уміє критично її оцінити. Під час відповіді студент не робить фактичних і мовленнєвих помилок.</p>
А – «відмінно»	91–100 балів	<p>Магістрант цілком опанував теоретичний матеріал, його відповідь виважена й науково обґрунтована, він демонструє особистий внесок у розв'язання поставленої проблеми, враховує наявні у лінгвістиці погляди й підходи, можливі альтернативи розв'язання. Законспектував 100% рекомендованих до кожного семінару наукових праць, бездоганно висвітлює їхню проблематику, аргументує власну оцінку висвітлених в них результатів, теоретичне значення, наукову новизну цих праць та внесок їхніх авторів у теорію категорійної граматики. Магістрант здатний кваліфіковано обстояти власні погляди, підтверджуючи їх дібраними або змодельованими прикладами. Виявляє здібності в самостійній підготовці й прочитанні доповідей і повідомлень, а також у створенні власних наукових визначень.</p>

ДОДАТОК 1

СХЕМА ХАРАКТЕРИСТИКИ МОРФОЛОГІЙНОЇ КАТЕГОРІЇ

1. За частиномовною належністю: *іменна чи дієслівна*.
2. За ранговими характеристиками (щодо різних частин мови): *центральна чи периферійна*.
3. За транспозиційними особливостями (щодо різних частин мови): *похідна чи непохідна*.
4. За втіленням форм у межах однієї чи різних лексем: *словозмінна чи класифікаційна*.
5. За корелятивністю форм у межах того самого слова: *послідовно корелятивна, непослідовно корелятивна чи некорелятивна*.
6. За графемним виявом: *дво-, три-, чотири- чи семиграмемна*.
7. За превалюванням семантичного чи формального змісту: *з семантичною домінантою чи зі структурною домінантою*.
8. За реченнєвотвірною функцією:
 - за участю у формуванні структури речення: *з постійною синтаксичною значимістю, зі змінною синтаксичною значимістю чи позбавлена синтаксичної значимості*;
 - за участю у формуванні предикативності: *бере чи не бере участь у формуванні предикативності речення*;
 - за участю у формуванні комунікативної мети: *актуалізаційна, неактуалізаційна чи зі змінною актуалізаційною значимістю*.

ДОДАТОК 2

ЗРАЗОК ХАРАКТЕРИСТИКИ МОРФОЛОГІЙНОЇ КАТЕГОРІЇ (КАТЕГОРІЯ ОСОБИ)

1. За частиномовною належністю: *іменна морфологічна категорія, яка також функціонує у сфері дієслова.*
2. За ранговими характеристиками (щодо різних частин мови): *центральна для займенникових особових іменників та периферійна для займенникових неособових та власне-іменників, а також для дієслів.*
3. За транспозиційними особливостями (щодо різних частин мови): *непохідна для іменників та похідна для дієслів – особова форма дієслова-присудка залежить від особи іменника-підмета, напр.: Я читаю – Ти читаєш – Тарас читає.*
4. За втіленням форм у межах однієї чи різних лексем: *класифікаційна для займенникових особових іменників (я, ми – ти, ви – він, вона, воно, вони) та словозмінна для займенникових неособових іменників, власне-іменників (Надія – Надіє, пан – пане) і дієслів (думаю – думаєш – думає).*
5. За корелятивністю форм у межах того самого слова: *непослідовно корелятивна у сфері іменника (я – ти – він, Надія – Надіє) та послідовно корелятивна у сфері дієслова (думаю – думаєш – думає).*
6. За графемним виявом: *у сфері займенникових особових іменників – триграмемна (я, ми – ти, ви – він, вона, воно, вони), у сфері займенникових неособових та власне-іменників – двограмемна (Надія – Надіє, пан – пане), у сфері дієслова – реалізується у комплексі з категорією числа й має шестиграмемний вияв (думаю, думаємо – думаєш, думаєте – думає, думають).*
7. За превалюванням семантичного чи формального змісту: *з семантичною домінантою – на абстрактно-морфологічному рівні виражає статус суб'єкта дії стосовно мовця (суб'єктом дії є мовець, співрозмовник чи особа, що не бере участі в ситуації спілкування).*
8. За реченнєвотвірною функцією:
 - за участю у формуванні структури речення: *зі змінною синтаксичною значимістю – в одних випадках заміна однієї графеми іншою не впливає на зміну структури речення (Я читаю книгу – Ти читаєш книгу – Іван читає книгу), в інших – заміна однієї графеми іншою призводить до зміни синтаксичної конструкції (Іван читає книгу – Іване, читай книгу);*
 - за участю у формуванні предикативності: *бере участь у формуванні предикативності речення – є компонентом модальності (реальність/ ірреальність висловленого з погляду мовця), часової віднесеності речення (відношення дії до дійсності з погляду мовця) та персональності (особа – морфологічне ядро персональності);*
 - за участю у формуванні комунікативної мети: *актуалізаційна – передає відношення часу дії до дійсності з позиції мовця та відношення суб'єкта дії до мовця.*

ДОДАТОК 3

ЗРАЗОК РЕЦЕНЗІЇ НА РЕФЕРАТ

Рецензія на реферат «Граматична специфіка та синтаксичні функції інфінітива» студентки 1-го року магістерської програми «Філологія. Теорія, історія української мови та компаративістика» Національного університету «Києво-Могилянська академія» Коцюбинської Анастасії

Як свідчить зміст реферату, авторка висвітлює проблему статусу, природи, функційної специфіки та частиномовної належності інфінітива. У роботі здійснено аналіз наукових досліджень на цю тему як з класичних, так і з новітніх граматичних студій.

Цей реферат є досить актуальним під час вивчення граматичної природи інфінітива й особливостей його синтаксичних функцій на аудиторних заняттях з граматики, адже, зосередившись на основних питаннях функціонування інфінітива, авторка формує системне бачення цієї проблеми (зокрема, розглядає інфінітив як в синхронному, так і в діяхронному аспектах), вкрай важливе для глибокого розуміння теми студентами.

Авторка опрацювала та проаналізувала значну кількість студій з порушеної проблеми, упорядкувала та послідовно виклала їхні основні положення. Теоретичним підґрунтям цієї праці стали дослідження як українських, так і російських вчених. Узагальнення й висновки, зроблені в рецензованому рефераті, є науково аргументованими.

Водночас у роботі некоректно визначено об'єкт дослідження. Авторка помилково поширює сферу предмета на об'єкт, зауважуючи, що об'єктом реферату є «інфінітив та його роль у граматичній та синтаксичній структурі», тим часом предмет визначено як «функціонування інфінітива».

Робота вдало структурована, що сприяло максимальному досягненню поставленої мети, та належним чином оформлена, а її зміст свідчить не лише про пристойну теоретичну базу авторки, а й про досить добре володіння науковим стилем мови.

Загалом, реферат А. Коцюбинської «Граматична специфіка та синтаксичні функції інфінітива» заслуговує на належну увагу та цілком може претендувати на оцінку «відмінно».

студентка НаУКМА 1-го року магістерської програми
«Філологія. Теорія, історія української мови та компаративістика»

О.Я. Лебедівна

ДОДАТОК 4 ЗРАЗОК ПРЕЗЕНТАЦІЇ ГРАМАТИКИ

“Грамматика українського язика” Івана Нечуя-Левицького

Підготувала Оксана Лебедівна

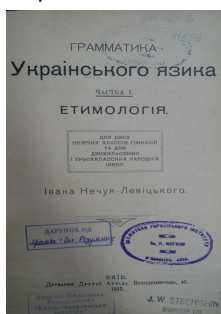
Київ 2016

Іван Нечуй-Левицький (1838-1918)

- Український прозаїк, письменник, перекладач, грамати́ст.
- Вихованець Київської духовної академії (1865).

“Грамматика українського язика: для двох нижчих класів гімназій та для двохкласних і трьохкласних народних шкіл”

- Оpubлікована в Києві 1913 року.
- “Грамматика” - двотомний шкільний підручник.
- Перша частина – “Етимологія” (фонетика, морфологія, словотвір); друга – “Синтакса” (синтаксична будова української мови).

Частини (“частки”) мови

○ Дев’ять частин мови:

- **Змінні** (самостійні) частини мови: “ймення предметне” (іменник), “ймення прикметне” (прикметник), “ймення числове” (числівник), “займення” (займенник), “дієслов”;
- **Незмінні** (несамостійні) частини мови: “прикметник” (прислівник), “предлог” (прийменник), “союз” (сполучник), “викрик” (вигук).

Ймення предметне

- Лексико-граматичні розряди:
 - Предмети животні, неживотні й умові
 - Поділ на ймення єдиничне, гуртове й збірне
 - “Зменчувальні” і “збільшувальні” ймення: *рученька-рука, очища-очі*
 - Ласкавні та зневажальні (нехтувальні) ймення: *дядечко* і *бабище*

Категорії роду й числа йменнів предметних

- Категорія роду: **мужеський** (чоловічий), **жіночий** і **середній**; а також **спільний рід**
- Категорія числа: **поодиначне** і **множествене**
 - Іменникам ж.р. і с.р. властиве також “двойственне” (“двойча́сте”) число

Категорія “падежа” (відмінка)

- Сім “падіжів” (“змін, випадків”):
 - Йменний (Н.в.)
 - Часточний (Р.в.)
 - Давальний (Д.в.)
 - Винувальний (З.в.)
 - Кликальний (Кл.в.)
 - Орудний (О.в.)
 - Місцевий (М.в.)

Поділ на “склоніння” (відміни)

- **Перше склоніння** (іменники ч.р. з нульовою флексією та на -о,-а,-ь,-й, як-от: *вчитель, чоловік, кожух, батько, ступінь, лиходій*).
- **Друге склоніння** (іменники ж.р. на -а,-я, -ь, іменники ч.р. та спільного роду на -а, -я, а саме: *война, рука, тінь, животина*).
- **Третє склоніння** (іменники с.р. на -о,-е,-я та на -а після шиплячих, як-от: *слово, ліжко, ремство, лице, лоша*).

Дієслов

- Позначає дію і стан живих та неживих предметів
- **Категорії:** особовості, числа, часу, виду, залога, стану
- Категорію особовості складають грамеми першої, другої, третьої особи
- Категорія числа об'єднує грамеми *поодиначного* числа і грамеми *множественного* числа

Категорія часу

- Чотири грамеми:
 - Грамема *теперішнього* часу;
 - Грамема *минушого* часу;
 - Грамема *давньоминушого* часу;
 - Грамема *будущого* часу.

Категорія виду

- Чотири види:
 - Скінчений (називає завершену чи майже завершену дію; час: минулий, давньоминулий, майбутній): *прочитав, був прочитав, прочитаю*.
 - Нескінчений (позначає дію в процесі виконання; має усі чотири часи): *читаю, читає, був читає, читатиму / буду читати*.
 - Многоразний (позначає “діяння предметів, котре бувало або траплялось часто, по кільки раз”): *попоходив, попоробив, попоім*.
 - Одноразний (позначає одноразову дію; має лише минулий та майбутній час): *свиснуть, гуркнуть, тріснуть*.

Залози дієслів

- “Показують, як і куди прямує та йде діяння од одного предмета на інший”.
- Види залогів (п'ять):
 - “Діяльний”
 - “Страждальний”
 - “Середній”
 - “Обопільний”
 - “Загальний”
 - “Вертальний”

Діяльний

- Позначає дію, перенесену з одного предмета на інший, як-от:

Рибалка ловить рибу.

Страждальний

- Вказує на дію над підметом, наприклад,

*Ясне небо **вкрилось** хмарами.*

Середній

- Стосується **неперехідних** дієслів; “показує неперехідне діяння й роботу, котра не переходить на другий предмет, а зостається в самому діючому предметі”, як-от:

чоловік гуляє, кобзар грає, квітки цвітуть.

Обопільний

- Позначає виконану з кимось дію:

брат змагається з сестрою, сусід посварився з сусідою, школяр биться з товаришем.

Вертальний

- Позначає дію, звернену на суб'єкт дії:

Діти вмиваються. Мати зачісується.

Загальний

- Група дієслів з постфіксом –ся, що без –ся не вживаються, наприклад:

боятися, надіятися, сподіватися.

Способи діяння

- Чотири способи дієслова:
 - “Часовий” спосіб вказує на час дії (дійсний):
я читаю, я читала, я була читала, я читатиму.
 - “Загадувальний” спосіб передає спонукання чи прохання до дії (наказовий):
роби, робімо, кинь!
 - “Умовний” спосіб вказує на дію, що могла би трапитись за певної умови (умовний):
ходив би, робив би.
 - “Необзначений” спосіб “не показує ні часу, ні особи діяння” (інфінітив): *орати, пекти.*

Спряжіння дієслів (дієвідміни)

- Дві дієвідміни:
 - I. дієсл. 1 ос. теп. часу на –у, –ю
 - II. дієсл. 1 ос. теп. часу на –а, –я.

Дякую за увагу! :)